

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra germanistiky

**Analýza učebnicových materiálů z hlediska
osvojování suprasegmentální zvukové
stránky jazyka**

Autorka: Daniela Siekliková

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Nečasová, Ph.D.

Praha 2009

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím uvedené literatury.

V Praze, 20. listopadu 2009

.....
podpis

Chtěla bych touto cestou poděkovat PhDr. Pavle Nečasové, Ph.D. za odborné vedení a přínosné rady při psaní této diplomové práce.

V Praze, 20. listopadu 2009

OBSAH

1. ÚVOD.....	6
2. ZVUKOVÁ PODOBA JAZYKA	8
2.1 Standardní výslovnost a ortoepie.....	8
2.2 Norma a kodifikace standardní německé výslovnosti	9
2.3 Fonetika a fonologie	13
2.3.1 Fonetika	13
2.3.2 Fonologie	13
3. SUPRASEGMENTÁLNÍ JEVY.....	15
3.1 Prostředky dynamické.....	16
3.1.1 Slabika	16
3.1.2 Slovní přízvuk.....	18
3.1.3 Přízvukový takt.....	23
3.1.4 Promluvový úsek	24
3.1.5 Výpověď	24
3.1.6 Větný přízvuk	25
3.2 Prostředky melodické	28
3.2.1 Intonace.....	28
4. UČEBNICE V DIDAKTICKÉM PROCESU	32
4.1 Vymezení pojmu učebnice.....	32
4.2 Funkce učebnice	34
4.3 Výzkum a analýza učebnic	34
4.4 Kritéria výzkumu / analýzy.....	36
5. KRITÉRIA PRO ANALÝZU UČEBNICOVÝCH SOUBORŮ.....	37
5.1 Jednotlivé kategorie analýzy.....	37
6. ANALÝZA UČEBNICOVÝCH SOUBORŮ.....	39
6.1 Analýza učebnicového souboru SCHRITTE INTERNATIONAL 1	40
6.2 Analýza učebnicového souboru OPTIMAL A1	45
6.3 Analýza učebnicového souboru TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4.....	49
6.4 Analýza učebnicového souboru STUDIO D A1.....	54

6.5	Tabulkový přehled všech analyzovaných učebnic.....	58
7.	DOTAZNÍK PRO UČITELE	59
7.1	Závěry výzkumu	67
8.	ZÁVĚR	68
9.	RESÜMEE.....	70
10.	POUŽITÁ LITERATURA.....	72
11.	SEZNAM PŘÍLOH.....	75

1. ÚVOD

Osvojování zvukové stránky jazyka je nedílnou součástí výuky každého cizího jazyka. K tomu, aby studenti dosáhli správné výslovnosti cílového jazyka, je nutné zaměřit se ve výuce nejen na nácvik výslovnosti jednotlivých hlásek, ale také na procvičení suprasegmentální zvukové stránky jazyka.

Přesto je však nácvik výslovnosti i dnes při výuce německého jazyka často zanedbáván a opomíjen, o čemž jsem se bohužel přesvědčila v průběhu mé pedagogické praxe. Přitom je důležité, aby učitelé při výuce německého jazyka objasnili studentům, že chyby způsobené nesprávným užitím jednotlivých suprasegmentálních jevů mohou být jedním z důvodů nepochopení mezi komunikujícími. Správná výslovnost je jednou z nezbytných podmínek dorozumění se v cizím jazyce. Z toho důvodu by učitelé měli klást od začátku výuky důraz na nácvik výslovnosti nejen jednotlivých hlásek, ale také na nácvik suprasegmentálních jevů. K tomu by učitelé měli mít k dispozici takové učebnice, které osvojování suprasegmentálních jevů nepodceňují, ale naopak jim věnují dostatečnou pozornost. Otázkou však zůstává, zda dnešní učebnice těmto požadavkům vyhovují. Na tuto otázku jsem se pokusila odpovědět v mojí diplomové práci. Cílem této diplomové práce tedy je za pomoci analýzy zjistit, jak jsou ve vybraných učebnicových souborech německého jazyka zastoupena cvičení pro osvojování jednotlivých suprasegmentálních jevů.

Tato práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část se zabývá objasněním pojmů suprasegmentální zvukové stránky jazyka a také specifikuje výskyt jednotlivých jevů v německém jazyce. Vzhledem k tomu, že se tato diplomová práce zabývá analýzou učebnic, jsou v teoretické části také vysvětleny pojmy učebnice a analýza učebnic. V poslední kapitole jsou pak uvedena kritéria pro analýzu učebnic, která byla stanovena na základě poznatků z části teoretické.

V praktické části následuje vlastní analýza jednotlivých učebnicových souborů na základě stanovených kritérií. Výsledky jednotlivých analýz jsou popsány slovně a poté zobrazeny v tabulkách. Údaje získané z analýz všech učebnic jsou vyobrazeny v tabulkovém přehledu. Součástí praktické části je také výzkum, jehož cílem bylo zjistit stav využívání učebnic při osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka při

výuce německého jazyka na středních školách. Dílčím cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem přistupují učitelé ve výuce k osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka. Jako hlavní metoda výzkumu byl použit dotazník. Příloha obsahuje dotazník pro učitele a ukázky cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů z jednotlivých analyzovaných učebnic.

2. ZVUKOVÁ PODOBA JAZYKA

Jazyk jako nejdůležitější dorozumívací prostředek v lidské společnosti, existuje ve dvou podobách: mluvené a psané. Z historického hlediska je starší podoba mluvená. Dříve než se lidé naučili zaznamenávat své myšlenky písmem, dorozumívali se mezi sebou ústně. Cílem mluvené i psané podoby jazyka je sdělování myšlenek, zprostředkování styku mezi lidmi. Obě podoby jazyka mají své vlastní, specifické prostředky, svou vlastní normu, která se týká jak používání základních jednotek (v mluvené podobě např. hlásek, v psané podobě písmen), tak i výstavby vyšších celků (např. slov a vět).

Hůrková - Novotná (1995, 7) uvádí, že „*psaný jazyk a jeho norma jsou daleko více středem zájmu a pozornosti uživatelů jazyka než jazyk mluvený.*“ Za důkaz lze považovat například pozornost, kterou věnuje veřejnost vydáním pravidel pravopisu. Méně často se lidé zamýšlí nad mluvenou podobou jazyka. I pro mluvený jazyk však existuje norma, určitá závazná pravidla. Jejich základem jsou pravidla spisovné výslovnosti.

Význam mluvené podoby jazyka postupně vzrůstal a to především díky vzniku rozhlasu a později i televize. Postupně se také rozšířil okruh povolání, která již svou podstatou vyžadují denní užívání mluveného jazyka. Nejedná se pouze o pracovníky rozhlasu a televize, učitele nebo herce, ale také o ty, kteří užívají mluveného slova ve své profesi nikoli denně, ale přece dostatečně často. Patří sem politici, právníci, pracovníci veřejné správy, různých společenských organizací apod.

Podle Hůrkové - Novotné (1995, 8) je předpokladem působivosti a účinnosti mluveného projevu jeho kultura, kultivovanost. Nezbytným předpokladem v úsilí o kulturu mluveného slova je pak znalost normativní spisovné výslovnosti – ortoepie.

2.1 Standardní výslovnost a ortoepie

Největší část lidské komunikace se odehrává v mluvené podobě (Krčmová 2007, 2.1 Zvuková podoba jazyka. Ortoepie). Řeč slouží samozřejmě především předání informace. Kromě toho nám však může zvuk řeči poskytnout také informace o individualitě mluvčího, jeho duševním stavu, regionální a národní příslušnosti či

společenském postavení. Místně, sociálně i generačně proměnlivou realitu mluveného jazyka jako takovou je možné popisovat a studovat. Při vytváření popisu mluveného jazyka pro potřeby mluvnic nebo učebnic, nelze však tuto proměnlivost v plném rozsahu zachytit. Z toho důvodu se pozornost zaměřuje na **výslovnostní standard**, výslovnost vědomých uživatelů mluveného spisovného jazyka.

V minulosti se mohla za takový základ považovat mluva na reprezentativní divadelní scéně, která měla také největší prestiž. Tato mluva je však značně stylizovaná a má jiný cíl než je běžné věcné dorozumívání. Vzorem pro výslovnostní standard mohl být také standard kulturního centra, vzdělávací instituce atd. Ve starších dobách se jednalo vždy o normy poměrně malých společenství, které se předávaly v jejich rámci: například noví studenti se jim učili nápodobou starších, mladí herci imitovali herce hlavních rolí. Poté, co došlo k rozšíření zvukových médií, se vzorem mohla stát výslovnost některé rozhlasové stanice nebo televizních moderátorů.

*„Představa výslovnostního standardu kultivované podoby národního jazyka (jakási analogie pravopisu psaných textů) je těsně spojena se spisovností, resp. standardizací jiných rovin jazyka. V kulturních národech je představa o "správném" znění veřejných mluvených projevů ustálena (tj. existuje tu **norma**) a mnohdy je i popsána.“* (Krčmová 2007, 2.1 Zvuková podoba jazyka. Ortoepie).

Popis normy kultivované (spisovné, standardní) výslovnosti reprezentativní podoby národního jazyka se označuje termínem **ortoepie**. Ortoepie je tvořena dvěma složkami: **ortofonií** a **vlastní ortoepií**. Ortofonie popisuje pravidla normativní výslovnosti jednotlivých hlásek. V rámci ortofonie se na jedné straně vymezuje postoj k oblastním, nářečním a vrstevným obměnám hlásek, na straně druhé k realizacím individuálním. Ortoepie bývá nejčastěji definována jako soubor obecně platných zásad a pravidel spisovné výslovnosti.

2.2 Norma a kodifikace standardní německé výslovnosti

Šimečková (2004, 117) uvádí, že za standardní varietu (Standardsprache, Hochdeutsch, Hochsprache), se v Německu považuje spisovný jazyk, který slouží jako jazyk státní správy, školství, médií a kultury. Podle Šimečkové (2004, 117) „*termín „Standardsprache“ se uplatňuje od sedmdesátých let 20. stol. a nahrazuje postupně*

názvy dřívější. Termíny „Hochdeutsch“ a „Hochsprache“ zachovaly původní hodnocení této variety jako jazyka vyšších společenských vrstev, jazyka vybraného, řídicího se ideálními normami.“

V germanistické jazykovědě byla norma většinou chápána jako ideál, kterému se běžný uživatel má snažit přibližovat, jako předpis, kterým je povinen se řídit. Šimečková (2004, 118) uvádí, že *„toto pojetí vzniklo v historickém procesu konstituování jednotného psaného jazyka. V Německu, kde neexistovalo přirozené jednotící centrum, bylo sjednocení nejrůznějších útvarů a vytvoření reprezentativní normy dosaženo bezpočtem umělých zásahů zvenčí.“*

Teprve v současné době dochází k tomu, že se striktní přístup k normě spisovného jazyka uvolňuje, přechází se k pluralitě norem a uživatel získává více volnosti v tom, kterými normami se chce řídit. Tato skutečnost je samozřejmě podmíněna společenskými proměnami: uživatelé jazyka jsou stále méně ochotni se jakési ideální striktní normě podřizovat.

Podle Šimečkové (2004, 118) prochází němčina, jako většina dnešních vyspělých jazyků, obdobím silného vzájemného působení spisovného jazyka a „jazyka běžného každodenního styku“ (tzv. Umgangssprache). Toto vzájemné působení se projevuje především v mluveném spisovném jazyce.

Volba a uzákonění určité normy jako společensky závazné se nazývá **kodifikací**. Kodifikace normy znamená její popis a stanovení její závaznosti pro všechny uživatele standardu. Ke kodifikaci normy spisovného jazyka dochází v těchto oblastech: výslovnosti (výslovnostní slovníky), pravopisu (pravopisné slovníky), mluvnické stavby (tzv. normativní mluvnice) a slovní zásoby (slovníky současného spisovného jazyka nejrůznějších typů).

Podle Šimečkové (2004, 119) byl za první kodifikaci německé standardní výslovnosti považován slovník greifswaldského germanisty Theodora Siebse *Deutsche Bühnenaussprache* (Bonn 1898). Zajímavé je, že Siebsovým původním záměrem nebylo předepsat pravidla obecně platné výslovnosti; šlo mu pouze o výslovnost herců na jevišti, a navíc výhradně v klasických veršovaných dramatech. Díky úřednímu zásahu byla tato kodifikace i přes nesouhlas autora předepsána jako závazná pro správu a školství a platila v Německu až do šedesátých let 20. století. Siebsův slovník původně obsahoval přepis výslovnosti asi 27 000 slov, při dalších přepracováních byl seznam

rozšiřován. Vzhledem k tomu, že měl kodifikovat výslovnost herců v klasickém veršovaném dramatu, předepisoval jevy, které odpovídaly vzdálenosti mezi hercem a divákem, např. silný přídech závěrových hlásek $[p, t, k]$ ve všech pozicích, rozlišování znělosti a neznělosti v párech $[b : p, d : t, g : k]$ atd.

I další vydání Siebsova slovníku si zachovala tuto ideální normu, která byla nazývána „čistou“ (reine Hochlautung). Změny, které se objevily v prvních vydáních, byly nepatrné. Až v přepracovaném 19. vydání (*Deutsche Aussprache*. Vyd. H. de Boor, H. Moser a Ch. Winkler, Berlin 1969) byla uplatněna tolerantnější stanoviska. Výslovnost, která se od ideálu odchyluje, je zde označena za „umírněnou.“ Úpravy předpokládají, že mezi komunikujícími partnery je menší odstup, ne jako dříve vzdálenost herce na jevišti a diváka v hledišti. Proto je například možná redukce samohlásek v nepřízvučných slabikách, zeslabení přídechu v jiných než počátečních pozicích slov atd. Zároveň se přihlíží k rakouským a švýcarským výslovnostním zvláštnostem.

Dalším významným výslovnostním slovníkem byl *Wörterbuch der deutschen Aussprache*, který vycházel v letech 1964-1974, za vydatného příspěví mnichovského fonetika Hanse Krecha a který novým způsobem kodifikoval výslovnostní normu standardní němčiny některých jevů. Pod vedením U. Stötzer bylo toto vydání kolektivem autorů přepracováno, rozšířeno a vydáno v roce 1982 v Lipsku pod titulem *Großes Wörterbuch der deutschen Aussprache*.

Dalším významným výslovnostním slovníkem byl *Duden – Aussprachewörterbuch*. Altmann, Ziegenhain (2007, 54) uvádí, že první vydání tohoto slovníku z roku 1962 se převážně orientovalo na 16. vydání Siebsova slovníku z roku 1957 (*Deutsche Hochsprache. Bühnenaussprache*). V roce 1974 vyšlo 2. vydání Dudenova výslovnostního slovníku. Kodifikace výslovnostní normy německého standardu se zde v úvodní části zabývá stanovením ortoepické normy. U kodifikované normy je zde rozlišena „Standardlautung“ a „Bühnenaussprache.“ Standardní norma („Standardlautung“) se přibližuje skutečně mluvenému jazyku a více toleruje variantnost výslovnosti než norma jevištní („Bühnenaussprache“). U normy nekodifikované se rozlišuje „Umgangslautung“ a „Überlautung“. „Umgangslautung“ je výslovnost charakteristická svými regionálními, sociálními a individuálními variantami; k nim patří např. sbližování otevřeného a zavřeného dlouhého [E:] (*Bären : Beeren*)

nebo náhrada výslovnosti [-iç] jihoněmeckým [-ik]. „Überlautung“ se odmítá jako výslovnost hyperkorektní, přesahující požadavky standardní normy, blížíci se výslovnosti čtecí; je v ní omezena redukce, silně se v ní aspiruje, zřetelně se vyslovuje jinak němé [h] apod.

Základní rozdíl mezi výslovnostními slovníky Siebsovy a Dudenovy řady a Krechovým slovníkem je podle Šimečkové (2004, 120) ve volbě výchozí normy. Krechův slovník upouští od normy ideální, které se má každý mluvčí, i nerodilý, snažit přiblížit, a jako základ bere výslovnost hlasatelů hromadných sdělovacích prostředků, kterou považuje za srozumitelnou a všemi dosažitelnou. V přepracovaném vydání slovníku (1982) se termín „*allgemeine deutsche Hochlautung*“ nahrazuje termínem „*Standardaussprache*“, což souhlasí se stavem v jiných jazycích. Podle tohoto slovníku se standardní výslovnost němčiny charakterizuje jako obecně platná a každému rodilému mluvčímu srozumitelná, závazná pro komunikaci ve standardní varietě (např. při vysílání zpráv a hlášení programu v rozhlase a televizi, na jevišti, na školách všech typů apod.) a také užívána v jistých typech rozhovorů.

Je zde popsáno rozlišení standardní výslovnosti různého stupně: 1. výslovnost při recitaci a přednášce, 2. výslovnost při předčítání z rukopisu nebo při předčítání umělecké prózy, 3. výslovnost při klidném, věcném rozhovoru a neformální přednášce. Pro první stupeň je platná dosavadní výslovnostní norma s nízkým stupněm redukce. Od prvního do třetího stupně se zrychluje tempo řeči a s tím také redukovanosť některých slabě přízvučných hlásek. K redukci dochází především u členů, zájmen, příslovcí, pomocných sloves; zeslabuje se přídech, v některých slovech odpadá koncové [-t] (např. u *nicht, ist, jetzt* > *nich, is, je*, atd.). Zároveň přibývá asimilačních jevů. Podle Šimečkové (2004, str.121) „*Charakteristika výslovnosti spojená v této kodifikaci s typem komunikativní situace umožňuje zřetelněji vnímat dosavadní mluvenou formu standardní němčiny.*“

Je to poprvé, kdy se do výslovnostního slovníku zahrnuje komunikativně vázaná existence přípustných výslovnostních variant standardní variety a mluvčímu je poskytnuta možnost volit příslušnou variantu, pokud chce stylem své řeči vyhovět podmínkám situace.

2.3 Fonetika a fonologie

2.3.1 Fonetika

Jak již bylo zmíněno, rozlišujeme dvě formy jazyka: mluvenou a psanou. Podle Romportla (1985, 11) se fonetika obvykle vymezuje jako věda zkoumající artikulační, akustickou a percepční stránku zvukových prvků, z nichž je zvuková podoba jazyka vybudována, a to tak, jak se projevují v mluvených (resp. vůbec zvukových) projevech.

V nejšířším slova smyslu zkoumá fonetika zvukovou stránku jazyka ze všech aspektů, tj. zkoumá fyziologickou činnost mluvidel, akustickou podstatu zvuků, které vytvářejí zvukovou (tj. mluvenou, popř. i zpívanou) řeč, zabývá se vnímáním všech elementů v mluvených projevech (sluchem i zrakem) a identifikací řečových prvků, všimá si však i fungování všech těchto prvků jako zvukových jazykových prostředků.

Hála (1975, 8) uvádí, že samotný název je odvozen z řeckého *foné*, jímž byl označován jednak lidský hlas, jednak zvuk vůbec; s ohlasem tohoto slova se setkáváme i v různých názvech jiných, v slovech jako například telefon, magnetofon, foniatrie apod.

Co se týče předmětu fonetického výzkumu, uvádí Hála (1975, 8), že fonetika přihlíží k oběma významným procesům, kterých se při mluvené řeči užívá, a to především k recepčnímu procesu akusticko – auditivnímu (akustickým složkám řeči a jejich vnímání sluchem) a k procesu fyziologicko-genetickému, jehož složkami jsou na různé úrovni fonace (využívání hlasu) a artikulace (využívání mluvidel). Existují různé obory fonetiky. Hála (1975, 10) rozlišuje fonetiku obecnou a speciální, sluchovou a experimentální, statickou a dynamickou, teoretickou a praktickou (aplikovanou).

2.3.2 Fonologie

Fonologie je vedle fonetiky druhou jazykovědnou disciplínou, která se zabývá zvukovou rovinou jazyka. Fonologie je naukou o způsobech využívání zvukového materiálu v jazyce (Krčmová 2007, Kapitola 8 Základní pojmy z fonologie). Romportl (1985, 12) hovoří o fonologii jako „*lingvistické disciplíně, která zkoumá zvukové prostředky jazyka a jejich soustavu (systém)*.“

Zatímco fonetika se zabývá popisem všech zvuků, které se v řeči užívají, fonologie se zabývá pouze těmi zvuky, které slouží rozlišování významu, tzn. těmi, které mají tzv. **distinktivní funkci**. Tato funkce se uplatňuje jednak v rámci minimálních významových jednotek (morfémů), jednak v rámci větších celků vyjádření jako jsou slova, výpovědní úseky a výpovědi (Krčmová 2007, Kapitola 8 Základní pojmy z fonologie). Základ fonologických zkoumání pak tvoří zkoumání prvků rozlišujících morfémy, minimální jednotky jazyka, které mají určitou formu i význam – lexikální, gramatický.

Šimečková (2004, 45) uvádí, že fonologie je funkční nauka o zvukové stránce jazyka, která zkoumá podíl zvukových jednotek na významové stavbě sdělení. Zabývá se jak významově rozlišující funkcí hlásek, tak i významově rozlišující funkcí suprasegmentálních jednotek.

V jazycích tedy existují hlásky, které mají schopnost rozlišit význam, tzn., že mají distinktivní (rozlišovací) funkci. Pokud v jazyce existuje alespoň jeden pár slov (tzv. **minimální pár**), ve kterém k významovému rozlišení pomocí hlásek dochází, považujeme tyto hlásky za tzv. **fonémy**. Foném je pak základní jednotkou fonologie.

Krčmová (1996, 61) uvádí, že fonologické zkoumání vychází z konkrétního materiálu konkrétního jazyka. Pokud se však srovnají údaje z více jazyků, je možné docházet k zobecněním. Krčmová (1996, 61) rozlišuje fonologii obecnou a srovnávací. Obecná fonologie se zabývá obecnými otázkami identifikace fonémů a vztahů mezi nimi. Naproti tomu fonologie srovnávací konfrontuje fonologické systémy různých jazyků, příbuzných i nepříbuzných.

3. SUPRASEGMENTÁLNÍ JEVY

Romportl (1985, 112) uvádí, že v souvislé řeči existuje řada zvukových jevů, které většinou slouží jako jazykové prostředky a mají jak svou spisovnou, tak i nespisovnou podobu. Tyto prostředky nejsou v jazyce vždy využity na stejné úrovni, některé se účastní výstavby slova (taktu), jiné větných úseků a výpovědí.

Tyto prostředky se obvykle třídí podle toho, které z vlastností zvuku (síla, výška, trvání, popř. i barva) v nich převládá. Patří sem prostředky dynamické, melodické, dále pak tempo a pauza. Souhrnně tyto prostředky někdy mohou být označeny jako modulace souvislé řeči, jindy jsou také nazývány jako prostředky **prozodické a suprasegmentální**.

Hála (1975, 270) hovoří o modulování řeči souvislé a o prostředcích modulačních. Rozlišuje tři modulační prostředky a to: sílu, výšku a barvu. Podle Hály tyto tři parametry hlasu zastupují v řeči parametry zvuku fyzického, jeho intenzitu, frekvenci a složenost.

Zmíněné dynamické prostředky souvisí s intenzitou neboli silou hlasu (např. slovní a větný přízvuk), prostředky melodické souvisí s tónovou výškou hlasu (např. intonace). Dynamické a melodické prostředky vystupují v mluvené řeči současně, jak uvádí Hála (1975, 271) „*jejich společná účast při mluvení je tak spojitá a tak těsně vespolek svázaná, že bychom vlastně měli mluvit o modulačních prostředcích dynamicko – tónických.*“.

Na následujících stránkách bude tedy pozornost věnována zvláště jak prostředkům dynamickým, tak prostředkům melodickým. Přitom nejdříve objasníme jednotlivé pojmy a poté specifikujeme jejich výskyt a užití v německém jazyce.

3.1 Prostředky dynamické

3.1.1 Slabika

Hála (1975, 274) uvádí, že „*nositelem silového modulování řeči je slabika, resp. slabičný sonant, tvořící jádro (centrum) slabiky.*“

Palková (1997, 152) popisuje slabiku jako základní stavební jednotku souvislé řeči, a zároveň nejmenší reálnou jednotku při tvoření řeči i při percepci. Základní zvukovou vlastností slabiky je sonorita, neboli přítomnost tónové složky. Každá slabika obsahuje **jádro (nukleus)**, které představuje v daném seskupení hlásek sonoritní vrchol. Mezi jednotlivými slabičnými vrcholy se obvykle vyskytuje jeden nebo více segmentů neslabičných. Konkrétní podoba slabiky, co se týče jejího hláskového složení, se v jednotlivých jazycích liší, podle toho, jaké se v nich ustálily kombinatorní možnosti hlásek.

Z hlediska souvislé řeči je slabika významná, proto, že její nukleus je nositelem prozodických (suprasegmentálních) vlastností jazyka. Při popisu slabiky se rozlišují tři základní části slabiky. Jednou z nich je již zmíněný **nukleus**, slabičný vrchol, který je podmínkou existence slabiky. Palková (1997, 153) uvádí, že „*Ve všech jazycích slouží jako nukleus slabiky samohlásky (tj. nejsonornější hlásky jazyka), v některých jazycích také některé sonorní hlásky (srov. např. v češtině vl-na, vr-čí, o-sm).*“

Dále rozlišujeme tzv. slabičnou **praeturu**, kterou je konsonant nebo konsonantická skupina předcházející nukleus. Souhláska nebo souhlásková skupina, která stojí za nukleem a slabiku uzavírá, se nazývá slabičnou **kodou**.

Slabiky se často rozlišují na **otevřené** a **zavřené**. Podstatou tohoto rozlišení je přítomnost nebo nepřítomnost kody ve slabice. Slabiky bez kody se označují jako slabiky otevřené, slabiky zavřené kodu mají.

Slabiku také můžeme klasifikovat z hlediska jejího trvání. Toto kritérium klasifikace slabik se prosadilo jako podstatné v některých jazycích. Obvykle se odlišují slabiky “silné“ (tj. dlouhé) a “slabé“ (krátké). Pro rozlišení se používá pojem pro minimální časový krok, tzv. **mora**. Mora označuje trvání slabiky, silné slabiky jsou ty, které jsou delší než jedna mora. Za slabou, krátkou slabiku se považuje slabika, která obsahuje v nukleuu a kodě nanejvýš jeden segment, tj. v nukleu krátkou samohlásku

a v kodě maximálně jeden konsonant. Dlouhé samohlásky a diftongy jsou v tom případě chápány jako sled dvou segmentů.

Dalším jevem, který Palková (1997, 155) uvádí je tzv. **Silbenschnitt**. Podstatou tohoto jevu je způsob navázání hlásky na předchozí samohlásku. Přitom se rozlišuje tzv. **pevné a volné připojení**. Podle Palkové (1997, 156) „*Pevné připojení znamená, že sevření mluvidel charakteristické pro začátek souhlásky nastává v okamžiku, kdy předcházející samohláska plně zní; připojení volné znamená, že striktura nastupuje až v okamžiku, kdy intenzita vokálu začíná slábnout.*“ V němčině je pevné připojení charakteristické pro přízvučné slabiky s krátkým vokálem. Podle Palkové však současné popisy jazyků tohoto pojmu již neuvádějí, pravděpodobně z toho důvodu, že uvedený intuitivně pocíťovaný rozdíl je obtížné objektivněji specifikovat.

Další klasifikací slabik je rozlišení na **přízvučné a nepřízvučné** slabiky. Toto rozlišení je odvozeno od pojmu slovního přízvuku. Tato klasifikace slabik na přízvučné a nepřízvučné je potřebná v jazycích, kde s ní souvisí rozdíl v kvalitě (tzv. témbu) samohlásky. V nepřízvučné slabice může dojít např. k redukci samohlásky nebo se liší inventář samohlásek používaný v přízvučných a nepřízvučných slabikách. K jazykům, kde se tyto jevy vyskytují, patří i němčina.

Romportl (1974, 33) uvádí, že v němčině se oproti češtině významně uplatňuje rozdíl mezi slabikami **zavřenými** a **otevřenými**. S rozdílem mezi otevřenou a zavřenou slabikou v němčině souvisel rozdíl v krátkosti a délce její samohlásky a rozdíl v těsnosti připojení následující souhlásky.

V **otevřených** slabikách se vyskytovala vždy samohláska dlouhá, vrchol slabiky pak ležel uvnitř této samohlásky. Konec této samohlásky byl již oslaben, takže následující souhláska byla pak připojena volně a vyslovována s menší intenzitou. Hranice slabiky se nacházela mezi samohláskou a touto souhláskou: např. ve slově *he|ben*.

V **zavřených** slabikách byly samohlásky krátké. Vrchol slabiky tvořil konec samohlásky, ke kterému byla těsně připojena souhláska, která byla vyslovována (alespoň ve svém počátku) se zvětšenou intenzitou. Hranice slabiky ležela teprve za touto souhláskou: např. ve slově *Schick|sal*.

Podle Romportla (1974, 33) se v němčině vyskytují i zavřené slabiky s dlouhou samohláskou (zejména na konci slov), ve kterých je připojení souhlásky volné (např. Rat, Rad). Při zjednodušení zdvojených souhlásek ve výslovnosti uprostřed slov, vznikají z některých krátkých slabik na první pohled slabiky otevřené, například ve slově Mitte. Z těsného spojení souhlásky se samohláskou se však usuzuje, že hranice slabik probíhá uprostřed souhlásky, takže slabika zůstává zavřená. Zdvojené souhlásky se tu obvykle nevyslovují.

3.1.2 Slovní přízvuk

Palková (1997, 156) uvádí, že v řadě jazyků patří slovní přízvuk k tradičním pojmům popisu zvukové stavby jazyka. Původně byl chápán jako prominence určité slabiky způsobené jejím zesílením. Odtud pak vzniklo označení „dynamický přízvuk“ a „jazyky s dynamickým přízvukem“. Později však bylo zjištěno, že dojem prominence je závislý na celém komplexu zvukových vlastností (výška, síla, trvání atd.), přičemž důležitý je spíše kontrast mezi slabikami, než nějaká absolutní hodnota.

Umístění přízvuku ve slově se v různých jazycích liší. Hála (1975, 258) rozlišuje čtyři typy. Prvním je typ jazyků s hlavním přízvukem na začátku slova. Mezi takovéto jazyky patří čeština, slovenština a maďarština. Dále je to typ s hlavním přízvukem na konci slova. Typickým zástupcem tohoto typu je francouzština. Třetím je pak typ s hlavním přízvukem uvnitř slova; příkladem je němčina, italština a španělština. Čtvrtým typem je pak typ s přízvukem volným, nevázaným na určité místo. Mezi typické příklady patří ruština, ale i angličtina.

Palková (1997, 157) rozlišuje slovní přízvuk **volný** a **pevný**. V jazycích s pevným přízvukem (stálým) má přízvučná slabika konstantní vztah k některé stavební vlastnosti slova, nejčastěji k mezislovní hranici (například v češtině je přízvuk vázán k první slabice slova).

V jazycích s volným (pohyblivým) přízvukem je přízvučná slabika umístována ve slovech různě, její místo patří k vlastnostem daného slova. V takovýchto jazycích může umístění přízvučné slabiky rozlišovat slovní význam. Tato klasifikace však nemusí být v konkrétním jazyce jednoznačná, stejně tak jako podíl přízvuku na rozlišení významu slov.

Kromě přízvuku hlavního, se také v jazycích setkáváme s **přízvukem vedlejším**. Hála (1975, 259) uvádí, že „*Přízvuk hlavní se vyznačuje převahou všech svých složek nad ostatními slabikami slova, především převahou síly hlasu. Přízvuk vedlejší má podobný charakter jako přízvuk hlavní, avšak obvykle nedosahuje stejného stupně hlasitosti a výraznosti. Jeho umístění v slově není ani důsledné, ani ve všech jazycích stejné. Jeho fonická podoba není totožná s charakterem přízvuku hlavního, neboť by rušila percepci slova a jeho významovou integraci.*“

Rausch (1998, 146) rozlišuje tři druhy přízvuku: **dynamický** (der dynamische Akzent), **melodický** (der melodische Akzent) a **časový** (der temporale Akzent).

Pokud je příslušná slabika vyslovována o poznání hlasitěji než slabiky ostatní, jedná se o přízvuk dynamický.

O melodickém přízvuku hovoříme v případě, pokud je příslušná slabika vyslovována s větší tónovou výškou než slabiky ostatní.

Časový přízvuk znamená, že samohláska v příslušné slabice je oproti slabikám nepřízvukným vyslovována se značným prodloužením.

Tyto tři různé druhy přízvuku se nevyskytují při výslovnosti odděleně; například zintenzivnění hlasitosti je nepřímě spojeno se zvětšením tónové výšky.

❖ **Slovní přízvuk v němčině u slov jednoduchých**

Romportl (1974, 40) uvádí, že hlavní slovní přízvuk se v němčině svou kvalitou neliší podstatně od českého přízvuku. Podle Romportla (1974, 40) „*je dynamický, silový a jeho místo v slově je pevné, je tedy nepohyblivé.*“ Na rozdíl od češtiny je však síla německého přízvuku o něco větší. Rozdíl mezi silou přízvukné a nepřízvukné slabiky je také poněkud větší, především pak rozdíl mezi přízvuknou slabikou a nepřízvuknými slabikami s redukováním ə je v němčině nápadný.

Ve slovech německého původu je slovní přízvuk umístěn obvykle na první kmenové slabice, kterou bývá nejčastěji první slabika ve slově. Ve slovech s nepřízvuknými (neodlučitelnými) předponami je slovní přízvuk umístěn na první kmenové slabice, tzn. na druhé, popř. třetí slabice ve slově, např. *Über'setzung*, *be'wegen*.

Tyto neodlučitelné předpony - *be-*, *ent-* *er-*, *ge-* *ver-*, *zer-* nazývá Rausch (1998, 152) jako tzv. **akzentlose Konstituenten**. Rausch (1998, 153) také dále uvádí, že slovesa zakončená na - *ieren*, *isieren*, *ifizieren* se v němčině přízvukují na *ie*, například elektri'sieren, elektrifi'zieren, akti'vieren. Podstatná jména zakončená na *ei-*, *erei-* a místní jména končící na -*in*, nesou přízvuk na koncové slabice slova; například Bäcke'rei, Glase'rei, Ber'lin, Cho'rin.

Romportl (1974, 40) uvádí, že ve slovech s odlučitelnou předponou je slovní přízvuk umístěn právě na této předponě, tzn. na první slabice ve slově. Tyto odlučitelné předpony označuje Rausch (1998, 153) jako tzv. **akzentuierte Konstituenten** a nesou hlavní přízvuk i ve spojení předponami neodlučitelnými: 'abberufen, 'beibehalten, 'anerkennen, 'miterleben.

Předpony jako *da(r)-*, *her-*, *hin-*, *vor-* a *zu-* jsou přízvučné, pokud se v daném slově nevyskytují jiné přízvučné předpony: 'herkommen, 'hinsehen, 'darlegen. V případě, že se v daném slově objeví předpony přízvučné, ztrácí předpony *dar-*, *her-* atd. přízvuk. Jedná se nejčastěji o zájmenná příslovce (Pronominaladverbien): her'über, her'ab, her'unter, vor'an.

Předpony *durch-*, *hinter*, *über-*, *um-*, *unter-*, *zu-* a *wieder-* mohou fungovat jako odlučitelné i neodlučitelné. V případě, že jsou odlučitelné, nesou hlavní přízvuk a ve spojení se slovesy většinou vyjadřují konkrétní význam: 'durchbrechen, 'überfahren, 'umschreiben.

Pokud jsou tyto předpony ve spojení se slovesy neodlučitelné, je hlavní přízvuk umístěn na kmeni slova. V takovém případě se většinou používají pro vyjádření přeneseného významu: über'gehen (přejít, zanedbat), wieder'holen (zopakovat), über'setzen (přeložit z jedné řeči do druhé).

Předpona *miss-* je ve spojení s podstatnými jmény přízvučná, například das 'Missfallen, der 'Missbrauch. Naopak ve spojení se slovesy tato předpona přízvuk ztrácí: miss'achten, miss'fallen. Výjimku však tvoří slovesa, která mají kromě předpony *miss*

ještě předponu neodlučitelnou jako například *be-*, *ge-*, *ver-* atd. V takovém případě je přízvuk umístěn na předponě *miss*: 'missverstanden, 'missgestalten.

Předpona *wider-* je přízvučná ve spojení s podstatnými jmény a také s přídavnými jmény: der 'Widersinn, 'widerwillig. Ve spojení se slovesy tato předpona přízvuk ztrácí: sich wider'setzen.

Předpona *un-* je zpravidla vždy přízvučná: 'unklar, 'unangenehm, 'unnötig. Předpona *ur-* je vždy přízvučná a zpravidla se vyslovuje s dlouhým napjatým vokálem: 'Uraufführung. V některých případech se vyslovuje i s krátkým, nenapjatým vokálem: 'urkundlich.

Romportl (1974, 41) dále uvádí, že přízvuk na jiné než první slabice mají slova německého původu, která jsou tvořena cizími příponami: Male'rei, Life'rant, La'ppalie. U slov cizího původu se přízvuk často vyskytuje na jiné než první slabice: Litera'tur, Photogra'phie, Mu'seum, Se'nator atd.

Podle Romportla (1974, 41) se u slabik nepřívučných liší stupeň jejich nepřívučnosti. Nejslabší jsou slabiky koncové, ve kterých je většinou psáno *e*, a nepřívučné předpony *be-*, *ge-* (příp. i *ver-*, *zer-*) Ve všech těchto případech se vyslovuje redukovaná hláska *ə*. Stejně nepřívučné jsou však obvykle i ostatní slabiky slova s psaným *e*, pokud následují po přízvuku nebo před ním bezprostředně předcházejí, pokud nejsou v počáteční slabice. Existují však i slova, ve kterých je nepřívučné *e* uchováno: elend, Elen, Elentier.

Ostatní slabiky bez hlavního přízvuku v jednoduchých německých slovech jsou sice nepřívučné, nikoli však v nejslabším stupni. Samohláska v nich není redukována a uchovává často dokonce i délku (pokud je v zásadě dlouhá).

Pokud je slovo nejméně trojslabičné s hlavním přízvukem na první nebo poslední slabice, může takto vyslovená slabika poslední (resp. první) působit jako slabě přízvučná, s tzv. vedlejším přízvukem: 'Finster,nis, ,Male'rei.

Tato pravidla však neplatí v plné míře pro přízvukování cizích slov, především vlastních jmen, ve kterých se celkem zřídka vyskytne nejslabší stupeň nepřívučnosti (kromě v poslední slabice), není-li však již v jazyce původním.

❖ **Slovní přízvuk v němčině u slov složených**

Podle Romportla (1974, 42) je v složených slovech německého původu přízvuk obvykle umístěn na jejich první, určující části. Tak například v dvouslabičných slovech typu slova 'Dumkopf, 'dreizehn atd. je přízvukování v podstatě stejné jako přízvukování dvouslabičného slova, v jehož druhé slabice se nevyskytuje ə.

Ve slovech, která jsou složena ze dvou částí, z nichž jedna je dvouslabičná, nese obvykle první část přízvuk hlavní, druhá (popř. další) pak nese přízvuk vedlejší, který je o něco slabší než přízvuk hlavní: 'Hausbe, sitzer, 'Kopf, brechen.

Pouze několik složenin nese hlavní přízvuk na druhé části, první je pak obvykle nositelem přízvuku vedlejšího: Jahr'hundert, Nord'ost, Neu'kirchen.

Existují také případy, kdy jsou u některých složenin obě části přízvukovány stejně silně, např. u slov jako kohlschwarz, himmelblau.

Pokud se složené slovo skládá ze tří částí, z kterých prostřední je jednoslabičná, má první část obvykle přízvuk hlavní, poslední část přízvuk vedlejší a střední je nepřívzvučná: 'Eisenbahn, zug, 'Hochzeits, feier.

❖ **Distinktivní funkce přízvuku**

Dieling, Hirschfeld (2000, 102) uvádí, že slovní přízvuk v němčině má příležitostně distinktivní funkci, což znamená, že může rozlišit význam. To se projevuje v jednotlivých slovech jako například 'August (jako příjmení) a Au'gust (jako název měsíce), ale především u sloves s odlučitelnými a neodlučitelnými předponami, jejichž význam se s přízvukem zřetelně liší.

O této funkci přízvuku hovoří také Romportl (1974, 43). Tak například ve slovech 'steinreich (kamenitý) a stein'reich (nesmírně bohatý) a 'blutarm (chudokrevný) a blut'arm (velmi ubohý) souvisí s přemístěním přízvuku také významový rozdíl. Vzhledem k tomu, že tento typ přízvukování je rozdílný od základního typu přízvukování první části složeniny, je považován jako přízvukování druhé části. Romportl (1974, 43) uvádí, že existence slov, ve kterých je s různým umístěním přízvuku spojen různý význam tak ukazuje, že přízvuk v němčině je do jisté míry využit i jako činitel významotvorný.

❖ **Wortreihungen**

Rausch (1998, 171) uvádí, že v případech tzv. **Wortreihungen**, tedy při řazení slov za sebou, je přízvuk umístěn na posledním slově/ členu: Er läuft hin und 'her, auf und 'ab, kreuz und 'quer.

Pokud se jedná o sled jmen při označování ulic, náměstí, budov, institucí, nebo metod je přízvuk umístěn na posledním jménu: Karl – 'Marx - Platz, die Theodor – Fon'tane – Siedlung, die Theaterhochschule „Hans 'Otto“, das Haber-'Bosch – Verfahren.

❖ **Ženská jména a názvy květin**

Některá ženská křestní jména i některé názvy květin mají přízvuk na předposlední slabice: Rosa'linde, Su'sanne, Hya'zinthe, Nar'zisse.

❖ **Zkratky a akronymy**

V případě zkratk, které sestávají z jednotlivých písmen, je přízvuk umístěn na posledním písmenu: die SE'D (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands), die LV'Z (Leipziger Volkszeitung), die PO'S (Polytechnische Oberschule).

Složeniny sestavené z písmen a slov nesou přízvuk na daném písmenu: eine 'S-Bahn, ein 'V-Motor, ein 'U-Boot, der 'O-Bus.

Akronymy a další slovní zkratky mají přízvuk většinou na první slabice: die 'NATO, ein 'Foto, die 'Fuwo (Fussballwoche), die 'Kina (Kindernahrung).

3.1.3 Přízvukový takt

V popisu souvislé řeči můžeme podle Palkové (1997, 158) na základě slovního přízvuku formulovat elementární lineární rytmickou jednotku, kterou je **přízvukový takt**. Jedná se v podstatě o skupinu slabik, které jsou podřízeny jednomu slovnímu přízvuku. Jako rytmickou jednotku tuto skupinu charakterizuje kontrast mezi přízvučnou slabikou a sousedními slabikami nepřízvučnými.

Podle toho, kde je přízvučná slabika v taktu umístěna, rozlišují se pro potřeby popisu rytmu řeči tzv. takty sestupné (s přízvukem na začátku), vzestupné (s přízvukem na konci) a obstupné (s přízvukem uvnitř taktu).

Pojem **rytmu** bývá spojován s představou jakési pravidelnosti, periodického opakování ve výskytu kvality či charakteristiky, na které je založen. Elementární rytmus řeči vznikne tak, že se souvislý proud řeči rozdělí na skupiny slabik (takty), které jsou si navzájem podobné zvukovou charakteristikou, ale i velikostí.

Jednotlivé jazyky se liší podle toho, jak výrazně se v nich prosazuje tendence zrychlovat takty s větším počtem slabik a protahovat takty krátké. U některých jazyků se tato tendence stala charakteristickým prvkem zvukové stavby; délka intervalu mezi dvěma přízvučovými vrcholy je zde poměřována časovým trváním. V takovém případě hovoříme o tzv. **izochronním principu mluvního rytmu**. Takové jazyky jsou také někdy označovány jako „jazyky počítající přízvuky“ („**akzentzählende Sprachen**“). Mezi tyto jazyky patří i **němčina**.

V ostatních jazycích se jako základní krok časové průběhu řeči pocítuje slabika a podobnost intervalu mezi přízvučovými vrcholy závisí na počtu slabik mezi nimi. V takovém případě hovoříme o tzv. **slabičném (izosylabickém) principu mluvního rytmu**. Také se používá označení „jazyky počítající slabiky“ („**silbenzählende Sprachen**“). Takovým jazykem je například **čeština**.

3.1.4 Promluvový úsek

Palková (1997, 162) uvádí, že na strukturní úrovni věty lze v proudu řeči vyčlenit lineární zvukovou jednotku, tzv. **promluvový úsek** (Tongruppe). Jedná se o skupinu taktů, kterou uživatel jazyka vnímá jako sounáležející intonační celek, a to nejčastěji na základě zvukové charakteristiky její hranice. Je to jednotka primárně zvukově percepční, která je pro uživatele patrně výraznější jednotkou než přízvukový takt. Také se označuje pojmem **kolón**.

3.1.5 Výpověď

Podle Palkové (1997, 164) se jedná primárně o jednotku jazykovou, jejímž základem je syntakticky uzavřený větný celek. Nicméně i v mluvené podobě jazyka má

výpověď svou zvukovou charakteristiku, a to jako relevantní součást své podoby. Tak například i gramaticky neukončená či částečně nesprávná větná struktura může být na základě vhodné zvukové charakteristiky vnímána posluchačem jako uzavřená výpověď určitého typu.

Výpověď je vzhledem k promluvovému úseku jednotkou vyššího řádu; uvnitř výpovědi může být realizováno více promluvových úseků. Výpověď může být také v krajním případě tvořena jediným úsekem.

3.1.6 Větný přízvuk

Podle Palkové (1997, 164) se tímto pojmem označuje zvuková prominence některých slov uvnitř výpovědi. Větná prominence se v jazycích obvykle objevuje jako určitý intonační průběh, který může být také doprovázen proměnami dynamiky nebo tempa.

Palková (1997, 165) uvádí, že nejjednodušší představa o větném přízvuku je definována takto: *„Každá věta obsahuje jako součást své zvukové charakteristiky jednu výraznou prominenci, tj. jeden větný přízvuk. Je umístěn nejčastěji na posledním slově (přesněji na posledním taktu). Je součástí dynamické modulace řeči, tj. je tvořen především zesílením (tzv. výdechový přízvuk). Použití přízvuku je motivováno záměrem ozvláštnit důležité (nejdůležitější) slovo.“*

Ve větě mohou být tedy určitá slova zdůrazněna, popř. postavena do protikladu k jiným slovům věty. Toho lze dosáhnout také za pomoci zvukových prostředků, tedy větného přízvuku. Ve slovech, která jsou nositelem přízvuku, dochází obvykle k zesílení přízvukné slabiky, k zvýšení (popř. snížení) jejího tónu a k jejímu prodloužení.

Větný přízvuk je také spojen s teorií tzv. **aktuálního členění větného**. Tato teorie rozlišuje při rozkladu výpovědi části, jako jsou základ – přechod – jádro. Větný přízvuk je vždy spojen s významovým jádrem výpovědi.

Rausch (1998, 125) uvádí, že větný přízvuk je tvořen jednotlivými slabikami výpovědi, které jsou již nositeli přízvuku slovního. Každá takováto slabika však přitom nemusí být nositelem přízvuku větného; ten mají pouze slabiky, které jsou pro danou výpověď určitým způsobem významné. Přitom se rozlišuje mezi větným přízvukem

ve věcně neutrálním (*sachlich-neutrale Rede*) a kontrastním projevu (*kontrastive Rede*).

❖ Věcně neutrální projev

Jak již bylo zmíněno, ve výpovědi mohou být zdůrazněny pouze takové slabiky, které jsou již nositeli přízvuku slovního. Existují však i slova, která ve výpovědi ve věcně neutrálním projevu přízvuk nikdy nemají. V němčině se označují jako **nicht-akzentuierbare Wörter**. Jedná se o členy, předložky, spojky, pomocná slovesa (*sein, haben, werden, können*), zájmenná příslovce (*wovon, woran*), osobní, tázací, vztažná zájmena, zvrtná zájmena (v případech, kdy se nevyskytují v kombinaci s předložkou (*an sich*)) a příslovce.

Tato slova se vždy seskupují kolem slov přízvučných a to s menším či větším odstupem. Pokud tato nepřízvučná slova stojí před slovem přízvučným, ke kterému jsou syntakticky přiřazeny, hovoříme o tzv. **proklitickém připojení** (*proklitischer Anschluss*). Pokud tato nepřízvučná slova stojí za stejných podmínek za slovem přízvučným, jedná se o tzv. **eklitické připojení** (*eklitischer Anschluss*), například ve větě: *Er bemüht sich*. V obou případech jsou tato slova vyslovována rychleji a s menší hlasitostí.

Existují tedy slova, která jsou ve věcně neutrálním projevu vždy nepřízvučná; zbylá slova ve výpovědi mohou být v závislosti na mluvním záměru a postavení větného členu, ke kterému náleží, nositeli přízvuku. V rámci jedné výpovědi je však význam přízvučných slov odlišný. Čím více dané slovo stojí na konci výpovědi, tím větší má význam. Proto je poslední přízvučné slovo z hlediska výpovědi nejsilnější.

❖ Kontrastní projev

Na rozdíl od věcně neutrálního projevu mohou být v kontrastním projevu nositeli přízvuku i slova nepřízvučná jako např. zájmena, předložky, spojky atd. Rozdíl mezi věcně neutrálním a kontrastním projevem nespočívá pouze v tom, že v podstatě všechna slova mohou nést přízvuk, ale v tom, že jsou vyslovována s větším důrazem a to především za pomoci melodických prostředků.

V případě kontrastního přízvuku však dané slovo nezdůrazňuje protiklad vůči nějaké jiné skutečnosti, ale naopak zdůrazňuje svůj vlastní význam nebo vyjadřuje

srozumitelný a nevyvratitelný záměr. Například pokud ve větě *Peter geht heute Abend in die Oper*. vyslovíme slovo *Oper* s větším důrazem než obvykle, je jasné že Peter změnil svůj záměr jít např. do kina a rozhodl se jít do opery a z toho důvodu se jedná o kontrastní přízvuk.

3.2 Prostředky melodické

3.2.1 Intonace

Pojmem intonace se podle Šimečkové (2004, 44) v současné době označují prostředky prozodické, ke kterým patří prostředky odstupňované silově, tónovou výškou a trváním. Také Hůrková – Novotná (1995, 41) uvádí, že intonace v nejširším slova smyslu „*označuje zvukovou modulaci promluvy: ta se realizuje nejen pohybem výšky tónu, ale i silou hlasu, tempem i kombinací těchto prostředků.*“

Intonace v užším slova smyslu pak podle Hůrkové - Novotné (1995, 43) označuje výškovou, tónovou modulaci, kterou chápeme jako střídání výšky hlasu v průběhu mluvené řeči. Podobně jako síla hlasu se jeho výška v mluveném projevu neustále mění a pohybuje buď směrem dolů, nebo nahoru a jen zřídka se udrží na stejné rovině.

Palková (1997, 160) uvádí, že intonace je jednou z univerzálních charakteristik u všech jazyků a používá se k vyjadřování určitých gramatických syntaktických funkcí. Intonace se využívá k rozlišení různé komunikativní platnosti větných celků. Jinými slovy, určitý průběh intonace je příznakem určitého větného typu. S pomocí intonace odlišujeme v jazyce větu ukončenou od neukončené, otázku od sdělení apod.

V některých jazycích je intonační průběh plně funkční, tzn., že je jediným prostředkem, který rozlišuje jinak shodné větné celky, v ostatních jazycích může působit současně s prostředky ostatními, jako jsou např. slovosled. Hlavním úkolem intonace je uzavírat věty a větné úseky a ohraničovat je od vět a větných úseků následujících.

Intonace se ve své další funkci využívá k vyjádření aktuálních postojů mluvčího v konkrétní situaci. S pomocí intonace tak pak může neutrální sdělení získat určitou emocionální charakteristiku (např. výraz souhlasu, nesouhlasu atd.).

❖ Intonační kadence

V souvislosti s intonací hovoříme o tzv. **intonační kadenci**. Podle Hůrkové – Novotné (1995, 44) jako intonační kadenci označujeme tu část intonačního průběhu

věty (větného úseku), která začíná přízvuknou slabikou slova s větným přízvukem (jádra výpovědi) a probíhá až do konce věty (větného úseku).

Palková (1997, 162) rozlišuje **kadenci stoupavou, klesavou a rovnou** (tzn. kadenci bez vnitřní změny směru), a také **kadenci stoupavo-klesavou a klesavo-stoupavou**. Kontrast klesavé a stoupavé kadence například v češtině odlišuje oznamovací větu od zjišťovací otázky. To samé platí pro němčinu, otázka je zde však také signalizována změnou slovosledu.

Kohler (1995, 198) v souvislosti s intonací rozlišuje v němčině šest různých tónů. Pro jejich vyznačení jsou použity číslice 1 – 6:

- tón 1 - „*bis in eine tiefe Lage fallender Tonhöhenverlauf*“ - klesavý tón ↘
- tón 2 - „*hoch ansteigender Tonhöhenverlauf*“ - stoupavý tón ↗
- tón 3 - „*nur bis zu einer mittleren Lage ansteigender Tonhöhenverlauf*“ - tón stoupavý pouze do střední polohy ↗
- tón 4 - „*gleichbleibende mittlere Tonhöhe*“ - rovný tón —
- tón 5 - „*fallender und gleich wieder bis zur Mittellage ansteigender Tonhöhenverlauf*“ - klesavo – stoupavý tón ↘
- tón 6 - „*ansteigender und anschließend bis in tiefe Lage abfallender Tonhöhenverlauf*“ - stoupavo – klesavý tón ↗

Použití tónů v jednotlivých větných typech

Kohler (1995, 205) rozlišuje použití tónů v jednotlivých větných typech takto: (slabika nesoucí tón je podtržena)

- **Ve větách rozkazovacích se používá tón 1:**

Nehmen Sie Platz.

V případě, že zde použijeme tón 3, působí věty přívětivěji.

Pokud použijeme u těchto vět tón 2, zesílí se jejich naléhavost.

Pokud zde použijeme tón 4, vyjádříme tím lhostejnost, nezájem a neúčast.

- **V otázkách doplňovacích se používá tón 1:**

Wer hat das gemacht?

V případě použití tónu 1 působí tyto otázky neutrálně.

Při použití tónu 2 na tázacím slově (zde *wer*), docílíme tzv. Echofragen.

Pokud použijeme tón 4, působí otázka lhostejně a rutinně.

- **V otázkách zjišťovacích se používá tón 2:**

Hast du das gemacht?

Při použití tónu 2, docílíme neutrálního dojmu.

Naopak pokud zde použijeme tón 1, mohou tyto otázky působit jako rozkaz.

Při použití tónu 4, vyjádříme lhostejnost.

- **V neukončených větách se používá tón 4**, a často se také vyskytuje při monotónním čtení.
- **Tón 5 je typický pro tzv. „freundliche Warnungen“ a také se používá v otázkách vyjadřujících rozčilení:**

Du!, Vorsicht!

Was machst du denn da.

Tento tón se také používá v případě, pokud na začátku věty stojí příslovce.

- **Tón 6 se vyskytuje například v sebejistých odpovědích:**

Ich habe den Fragebogen ausgefüllt.

Hakkarainen (1995, 156) používá pro označení kadence termín **Intonationsmuster**. Rozlišuje přitom tři typy kadence:

1. fallend - klesavou
2. steigend - stoupavou
3. gleichbleibend - rovnou

Hakkarainen (1995, 157) rozlišuje použití jednotlivých kadencí takto:

- rovná kadence (gleichbleibend) se používá v hlavních a vedlejších větách, které jsou následovány hlavní respektive vedlejší větou; dále v seznámech a v neukončených větách. Tato intonace je také obvyklá v neukončených, ale i syntakticky ukončených větách, které se vyskytují na konci rozhovoru.
- stoupavá kadence (steigend) se používá v zjišťovacích otázkách.

- klesavá kadence (fallend) se používá v syntakticky uzavřených větách, a v otázkách doplňovacích a také ve větách rozkazovacích.

Hakkarainen (1995, 157) označuje kadenci rovnou také jako **proгредиent**, stoupavou **interrogativ** a klesavou **terminal**.

Dieling, Hirschfeld (2000, 112) označuje kadenci jako tzv. **Intonem** a rozlišuje tři typy:

- terminal – klesavou:

Danke. ↘ *Was wollen Sie?* ↘ *Sie kommen jetzt mit!* ↘

- interrogativ – stoupavou:

Bitte? ↗ *Was wollen Sie?* ↗ *Sie kommen jetzt mit?* ↗

- proгредиent – rovnou:

Sie kommen jetzt mit, → ...

Rausch (1998, 132) rozlišuje pouze **steigend** - stoupavou a **fallend** - klesavou kadenci. Rausch uvádí, že při výběru intonace jsou rozhodující různé sociálně psychologické faktory a to především vztah mluvčího k posluchači.

Pokud je záměrem mluvčího vyhledat kontakt nebo se snaží k posluchači přátelský přiblížit, používá se intonace stoupavá. Rausch ji označuje jako tzv. **Kontaktmotive / Kontaktintonem**. Příkladem takovéto situace je například hovor s malými dětmi. Tato intonace tedy působí podle Rausche (1998, 139) přívětivě, zdvořile, ale v některých případech i nejistě.

Pokud je záměrem mluvčího například zprostředkovat nutné informace, používá se intonace klesavá. Rausch ji zde označuje jako tzv. **Informationsmotive/ Informationsintonem**. Tato kadence působí věcně neutrálně, ale v některých případech i chladně a sebejistě.

4. UČEBNICE V DIDAKTICKÉM PROCESU

4.1 Vymezení pojmu učebnice

Průcha (1998, 13) chápe učebnici jako tzv. edukační konstrukt, tzn. „*jako výtvar zkonstruovaný pro specifické účely edukace.*“ Jako taková je učebnice součástí tří systémů a těmi jsou: **školní didaktické texty, didaktické prostředky a kurikulární projekty.**

V nejširším vymezení je učebnice součástí kurikulárních projektů. Jedná se o dokumenty normativního typu, jejichž obsahem je především učební plán určitého druhu či stupně školy. Tyto dokumenty dále formulují cíle vzdělávání celkově nebo v jednotlivých předmětech a především vymezují obsahy vzdělávání v podobě učebních osnov.

Tyto kurikulární dokumenty tedy určitým způsobem určují tvorbu učebnic, především co se týká obsahů vzdělávání, tzn., že učebnice musí svým obsahem korespondovat s těmi obsahy, které jsou stanoveny kurikulárními dokumenty, musí respektovat jejich hodnotové orientace atd.

Učebnice je především jedním z tzv. didaktických prostředků. Didaktické prostředky chápeme jako soubor všech materiálních předmětů, které fungují při realizaci vzdělávání. Dnes jsou pro vzdělávací účely k dispozici nejen tištěné učebnice, ale také programy, které uplatňují multimediální prezentaci, tzn., spojují text s vizuálními a zvukovými prostředky informace a s různými počítačovými efekty. Tyto tzv. „elektronické učebnice“, jak uvádí Průcha (1998, 15), mají ve srovnání s tištěnými učebnicemi řadu předností, zejména pokud jde o multimediální učebnice instalované na CD-ROM. Většinou jsou tyto učebnice rozděleny na část výkladovou, procvičovací a testovací, jsou do značné míry interaktivní a také často využívají vizuálních a zvukových ukázek.

Nicméně tištěné učebnice stále disponují vlastnostmi, které je činí nenahraditelnými ve funkci didaktického prostředku. Na rozdíl od elektronických učebnic jsou snadno dostupné, přenosné a nevyžadují žádné technické zařízení. K tomu se vztahuje i ekonomická stránka; tištěné učebnice jsou levnější než různé výukové programy nebo technická zařízení a díky tomu i dostupné pro většinu žáků. Z hlediska

psychologického je tištěná učebnice také bližší těm, kteří nemají k technickým prostředkům zcela pozitivní vztah.

V dnešní době se na trhu s učebnicemi můžeme setkat také s tzv. **interaktivními učebnicemi**. Jedním z nakladatelství, které se v České republice intenzivně věnuje přípravě interaktivních materiálů a učebnic je Nakladatelství FRAUS.

A jak vlastně taková interaktivní učebnice vypadá? Jedná se o ucelený soubor výukových dat, sloužící k vyučování pomocí interaktivní tabule. Skládá se ze dvou částí: výkladové a dynamické. Základem výkladové části je statická část, která je totožná s obsahem tištěných učebnic. Tato výkladová část umožňuje velmi efektivní práci s textem, obrazovým materiálem, jako například s fotografiemi, ilustracemi atd. Část dynamickou pak tvoří systém multimédií promyšleně zakomponovaných do probíraného učiva, například doplňující videosekvence, 2D a 3D animace a zvukové nahrávky, další fotografie a ilustrace, znázornění mezipředmětových vztahů, odkazy na webové stránky, texty, které doplňují tištěnou učebnici, vyhledání daného slova v internetovém vyhledávači Google atd.

Velkou výhodou interaktivních učebnic je to, že zjednodušují práci učitelů. Při klasické výuce si učitelé cizího jazyka museli do třídy nosit učebnici, audionahrávky, video kazetu nebo DVD a další doplňkové materiály, které si sami připravili. To však již učitelé s interaktivní učebnicí nepotřebují, protože to vše je v ní obsaženo. Jediné co učitelé musí udělat, je nainstalovat si ji na příslušnou interaktivní tabuli a hodina může začít. Při výuce s interaktivní učebnicí mají učitelé také možnost lépe zdůraznit to nejdůležitější, na co by se měli studenti zaměřit. Pro studenty samotné se pak forma takovéto výuky stává atraktivnější a zábavnější.

Učebnice je také jedním druhem didaktických textů, tzn. takových textů, „*kteří jsou speciálně konstruovány pro účely učení a vyučování.*“ (Průcha 1998, 16). Mezi ostatní školní didaktické texty patří např. cvičebnice (pracovní knihy, sešity a listy, atd.), slabikáře, čítanky, didaktické příručky, slovníky, atlasy a mapy atd. Z toho vyplývá, že učebnice je často doprovázena dalšími druhy didaktických textů, o které se opírá, je jimi doplňována atd. Podle Průchy (1998, 17) z toho důvodu vznikl v teorii učebnic pojem **didaktický textový komplex**, kterým se označuje fakt, že pro daný

vyučovací předmět se kromě učebnice vytváří ještě další texty pro využití ve výuce. V oblasti cizích jazyků se například jedná o slovníky, konverzační příručky, zvukové nahrávky dialogů, audiovizuální materiály atd.

4.2 Funkce učebnice

Průcha (1998, 19) uvádí, že „*Funkcí učebnice se rozumí role, předpokládaný účel, který má tento didaktický prostředek plnit v reálném edukačním procesu.*“

Funkce učebnic je v teorii učebnic možné vymezit ve vztahu k subjektům, které učebnice využívají. Z tohoto hlediska pak můžeme rozlišit:

➤ funkce učebnic pro žáky

Pro žáky jsou učebnice pramenem, ze kterých se učí, tzn., osvojují si určité poznatky, ale také jiné složky vzdělávání, jako jsou například dovednosti, hodnoty, postoje atd.

➤ funkce učebnic pro učitele

Pro učitele jsou učebnice pramenem, s jehož využitím plánují obsah učiva, ale také přímou prezentaci tohoto obsahu ve výuce, hodnocení vzdělávacích výsledků žáků atd. Učebnice tedy pro učitele představují informační zdroj jak pro plánování, tak pro realizaci vyučovacích činností učitelů.

Koncept funkce učebnice není důležitý pouze z hlediska teoretického, ale také má praktický dosah pro tvorbu a hodnocení učebnic; umožňuje objasňovat, co jsou konkrétní nositelé jednotlivých funkcí v učebnici. Proto, aby učebnice byla schopna plnit různé své funkce, musí být k tomu náležitě vybavena, tzn., že v sobě musí zahrnovat takové komponenty, které jsou schopny dané funkce realizovat.

4.3 Výzkum a analýza učebnic

Podle Průchy (1998, 41) je otázka kvality a efektivnosti školního vzdělávání předmětem diskuse ve všech vyspělých zemích. Zároveň dochází k realizaci četných projektů v oblasti evaluace vzdělávání, s jejichž pomocí se různé vlastnosti vzdělávacích systémů, jejich fungování a produkce, zjišťují a vyhodnocují exaktními procedurami.

K výzkumu a analýzám učebnic dochází z toho důvodu, že „*školní učebnice jsou takovým edukačním konstruktem, který přímo ovlivňuje fungování a produkci vzdělávacích systémů...*“ (Průcha 1998, 41). Cílem analýz učebnic je také to, aby bylo možné na základě výzkumných nálezů učebnice zdokonalovat. Proto se při analýzách učebnic nejen zjišťují jejich různé parametry, ale zároveň se vypracovávají určité normy, kterým by nově vytvářené učebnice měly vyhovovat, aby byly pro žáky co nejprístupnější.

Průcha (1998, 43) uvádí, že předmětem výzkumu učebnic mohou být buď vlastnosti učebnic (komunikační, obsahové, ergonomické), fungování učebnic a to přímo v učení a vyučování nebo názory a postoje uživatelů k učebnicím, a dále výsledky a efekty učebnic, tzn. změny ve vědění subjektů, změny v postojových, hodnotových a jiných vlastnostech subjektů. V praxi výzkumu se tyto přístupy kombinují a podle Průchy (1998, 43) „*žádoucí je samozřejmě nahlížet na učebnice ve všech třech úrovních, aby se mohly provádět spolehlivé predikce o „chování“ vytvářených učebnic (4) a modifikace, resp. korekce směřující k optimálním parametrům učebnic (5).*“

Pro výzkum učebnic se uplatňují metody různé povahy. Průcha (1998, 47) je rozlišuje na:

- metody kvantitativní
- metody obsahové analýzy
- metody dotazování
- metody observační
- metody testovací
- metody experimentální
- metody komparativní

Jako příklad můžeme podrobněji zmínit **metody komparativní**. Tyto metody slouží k porovnání dvou nebo více učebnic z určitého hlediska (například rozsah nebo sekvence témat učiva). Mohou se porovnávat učebnice různých ročníků téhož předmětu, učebnice různých předmětů téhož ročníku, učebnice různých stupňů nebo druhů školy. Často se také porovnávají učebnice nově zavedené pro určitý předmět ve srovnání s dosavadními učebnicemi.

4.4 Kritéria výzkumu / analýzy

Kast a Neuner (1998, 17) rozlišují vedle výzkumu učebnic, tedy tzv. Lehrwerkforschung, ještě tzv. Lehrwerkkritik. Hlavním cílem této Lehrwerkkritik je vytvořit rastr posuzovacích kritérií, na jejich základě provést posudek učebnic a vypracovat doporučení k využití učebnice za daných podmínek cílové skupiny.

Pro každou analýzu jsou nutná určitá kritéria. Sestavením do jednoho seznamu, se kritéria stávají přehlednými a tím použitelnými. Kast a Neuner (1998, 109) uvádí, že „*In dieser Form gewährleisten sie eine relative Vergleichbarkeit der Ergebnisse ihrer Anwendung auf unterschiedliche Werke.*“

Problémem je však subjektivita posuzovacích kritérií. Každý posuzovací rastr je subjektivní a každý posudek na základě tohoto rastru zůstává subjektivním. Posudek učebnice je také závislý na realitě vyučovacího předmětu v jednotlivých zemích, institutech a kolegiích.

Aby se předešlo subjektivitě při posuzování učebnic, objevují se stále nové návrhy o tom, která kritéria by se měla při posuzování učebnic uplatňovat. Kast a Neuner (1998, 100) uvádí, že všechna kritéria jsou relativní a zvážení jednotlivých kritérií pro analýzu učebnic by mělo být prováděno na základě osobních preferencí s ohledem na konkrétní situaci. Tak by se měly například zvažovat potřeby žáků, kompatibilita učebnice s ostatními výukovými materiály atd.

V souvislosti s kritérii hovoří Kast a Neuner (1998, 100) o tzv. Kriterienkatalogen. Mezi takovéto katalogy patří například:

- *Manheimer Gutachten*, jehož kritéria zahrnují tři oblasti: didaktiku, lingvistiku a realie
- *Gutachten des Sprachverbandes Deutsch für ausländische Arbeitnehmer*
- *Stockholmer Kriterienkatalog*

5. KRITÉRIA PRO ANALÝZU UČEBNICOVÝCH SOUBORŮ

Pro analýzu učebnicových souborů byly vybrány následující suprasegmentální jevy: **slovní přízvuk, větný přízvuk, intonace a rytmus**. Kritéria zvolená pro analýzu vychází z poznatků zpracovaných v teoretické části. U každé kategorie je určeno několik podkategorií, podle kterých budou učebnice analyzovány.

5.1 Jednotlivé kategorie analýzy

1. Slovní přízvuk

- Obsahuje učebnice cvičení pro nácvik slovního přízvuku u slov jednoduchých?
- Jsou v učebnici zastoupena cvičení, která si všímají slovního přízvuku u slov složených?
- Obsahuje učebnice i cvičení, která se zaměřují na slovní přízvuk u sloves s odlučitelnými předponami?
- Vyskytují se v učebnici cvičení, které si všímají přízvuku u zkratk?
- Jsou v učebnici zastoupena také cvičení, která si všímají přízvuku u cizích slov?

2. Větný přízvuk

- Jsou v učebnici zastoupena cvičení pro nácvik větného přízvuku ve věcně neutrálním projevu?
- Obsahuje učebnice i taková cvičení, která si všímají větného přízvuku v kontrastním projevu?

3. Intonace

- Vyskytují se v učebnici cvičení, která si všímají intonace ve věcně neutrálním projevu?
- Jsou v učebnici zastoupena i cvičení, která si všímají intonace v kontrastním projevu?

4. Rytmus

- Jsou cvičení pro nácvik rytmu v učebnici spojena s pohyby, např. vytleskávání, ťukání?

- Vyskytují se v učebnici i cvičení, která pro nácvik rytmu používají básně, rýmy, písňe apod.?

6. ANALÝZA UČEBNICOVÝCH SOUBORŮ

Pro analýzu byly zvoleny tyto učebnicové soubory: **SCHRITTE INTERNATIONAL 1, TANGRAM AKTUELL LEKTION 1-4, OPTIMAL A1, STUDIO D A1.**

Uvedené učebnicové soubory byly vybrány na základě těchto kritérií:

- všechny byly vydány v Německu po roce 2000
- vedou k dosažení úrovně A1 podle Společného evropského referenčního rámce (dále jen SERR)
- všechny obdržely schvalovací doložku MŠMT
- jsou určeny studentům od 15/16 let a dospělým

Postup analýzy

Vybrané učebnice budou analyzovány na základě kritérií, která byla stanovena v části teoretické. Ke každému z učebnicových souborů budou před vlastní analýzou nejdříve uvedeny základní údaje týkající se popisu učebnicového souboru, vydavatele a autora. Také bude stručně charakterizována učebnice, pracovní sešit a metodická příručka pro učitele. Poté bude následovat vlastní analýza učebnic podle stanovených kritérií. Výsledky analýzy budou u jednotlivých učebnicových souborů popsány a vyobrazeny v tabulkách. Údaje získané z analýz všech učebnic budou uvedeny v přehledu jedné tabulky.

Po analýzách učebnic následuje také výzkum stavu využívání učebnic německého jazyka při osvojování zvukové stránky jazyka na středních školách. Jako hlavní metoda výzkumu byl použit dotazník.

6.1 Analýza učebnicového souboru SCHRITTE INTERNATIONAL 1

A. Základní údaje o učebnicovém souboru SCHRITTE INTERNATIONAL 1

1. Popis učebnicového souboru a jeho součástí

Učebnice SCHRITTE INTERNATIONAL 1 je věnována dospělým a starším žákům, kteří nemají žádné předchozí znalosti němčiny. Součástí učebnicového souboru je:

- ✓ učebnice, která zahrnuje i pracovní sešit
- ✓ metodická příručka pro učitele
- ✓ glosáře
- ✓ 3 audiokazety a 2 CD

2. Informace o vydavateli a charakteristika autorského kolektivu

Učebnice SCHRITTE INTERNATIONAL 1 byla vydána vydavatelstvím Hueber, v Ismaningu v Německu, v roce 2006.

Autory této učebnice jsou: Daniela Niebisch, Sylvette Penning-Hiemstra, Franz Specht, Monika Bovermann, Monika Reimann.

3. Koncepce učebnicového souboru

a) Učebnice a pracovní sešit

Učebnice SCHRITTE INTERNATIONAL 1 společně s učebnicí SCHRITTE INTERNATIONAL 2 vede k dosažení úrovně A1 podle SERR a ke zkoušce *Start Deutsch 1*. Tato učebnice je jednojazyčná, důraz je kladen především na rozvoj mluvení a poslechu.

Učebnice se skládá ze 7 lekcí. Každá lekce je rozdělena do 5 učebních kroků, tzv. *Lernschritte* A až E. Každá lekce začíná fotopříběhem, ke kterému jsou přiřazena poslechová cvičení. Tyto fotopříběhy tvoří tematický a jazykový rámeček každé lekce.

Lekce dále obsahuje stránku s přehledem nové gramatiky, slovních spojení a také dvoustránku nazvanou *Zwischenspiel*. Zde můžeme najít většinou krátké texty a k nim přiřazená poslechová nebo jiná cvičení a také krátké texty týkající se reálií německy mluvících zemí.

Pracovní sešit je stejně jako učebnice rozdělen do 7 lekcí a jednotlivých učebních kroků A až E. Na konci každé lekce je seznam slovní zásoby, která byla v lekci probírána. V pracovním sešitu jsou k dispozici cvičení k jednotlivým učebním krokům A až E a to v různých obtížnostech, aby umožnili práci s rychlejšími i pomalejšími studenty. Dále se zde vyskytují i cvičení na rozvoj psaní s názvem *Schreibtraining* a také cvičení, u kterých uživatel sám induktivní metodou aplikuje daný gramatický jev s názvem *Grammatik entdecken*. Kromě toho jsou zde zastoupena i cvičení na procvičení výslovnostních jevů a také oddíly označené *Prüfung*, které procvičují znalosti nutné pro složení zkoušek *Start Deutsch* a *Zertifikat Deutsch*.

b) Metodická příručka pro učitele

V úvodní části metodické příručky je vysvětleno jakým způsobem učebnice SCHRITTE INTERNATIONAL 1 splňuje požadavky SERR. Učitelé zde také najdou informace ke struktuře učebnice a pracovního sešitu a k tomu, co vše obsahuje učebnicový soubor. Dále v příručce najdeme podrobné didaktické komentáře ke každé lekci, praktické tipy pro vyučování a rozšiřující zeměpisné informace. Součástí metodické příručky jsou také kopírovatelné předlohy s různými hrami a doplňujícími cvičeními, testy ke každé lekci, řešení ke cvičením a přepisy nahrávek k poslechovým cvičením.

B. Zastoupení suprasegmentálních jevů v učebnicovém souboru SCHRITTE INTERNATIONAL 1

V učebnici samotné se nevyskytují žádná cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů. Tato cvičení jsou zastoupena až v pracovním sešitě, který následuje hned za učebnicí. Tato cvičení jsou po levé straně označena specifickým symbolem a nápisem *Fonetik*, což uživateli umožňuje lepší orientaci v textu. Cvičení využívají pro nácvik

suprasegmentálních jevů slovní zásobu i gramatiku příslušných lekcí, čímž dávají studentům možnost si probrané učivo procvičit a zopakovat.

V pracovním sešitě jsou zastoupena cvičení, která procvičují následující suprasegmentální jevy: **slovní přízvuk, větný přízvuk, intonaci a rytmus.**

Následující tabulka podává přehled cvičení k jednotlivým kategoriím suprasegmentálních jevů, jak jsou zastoupena v učebnici SCHRITTE INTERNATIONAL 1.

Celkový počet cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici SCHRITTE INTERNATIONAL 1: 10

Tabulka č. 1

SCHRITTE INTERNATIONAL 1	POČET CVIČENÍ	POČET CVIČENÍ V %
Slovní přízvuk		
Typ 1	2	20%
Typ 2	1	10%
Typ 3	0	0
Typ 4	0	0
Typ 5	0	0
Větný přízvuk		
Typ 6	5	50%
Typ 7	0	0
Intonace		
Typ 8	4	40%
Typ 9	0	0
Rytmus		
Typ 10	1	10%
Typ 11	0	0

Vysvětlivky k tabulce

Typ 1 – slovní přízvuk u slov jednoduchých

Typ 2 – slovní přízvuk u slov složených

Typ 3 – slovní přízvuk u zkratk

Typ 4 – slovní přízvuk u sloves s odlučitelnou předponou

Typ 5 – slovní přízvuk u cizích slov

Typ 6 – větný přízvuk ve věcně neutrálním projevu

Typ 7 – větný přízvuk v kontrastním projevu

Typ 8 – intonace ve věcně neutrálním projevu

Typ 9 – intonace v kontrastním projevu

Typ 10 – cvičení pro nácvik rytmu spojena s pohyby, jako např. tleskání, ťukání apod.

Typ 11 – cvičení pro nácvik v rytmu s využitím básní, písní, rýmů apod.

1. Slovní přízvuk

Cvičení věnují pozornost slovnímu přízvuku jak u slov jednoduchých, tak u slov složených. Většinou se jedná o cvičení, u kterých mají studenti na základě poslechu zaznačit přízvuk k jednotlivým slovům a poté slova zopakovat. Pro nácvik přízvuku u slov složených zde však najdeme pouze jedno cvičení. V pracovním sešitě se nevyskytují žádná cvičení, která by se zaměřovala na nácvik slovního přízvuku u zkratk nebo sloves s odlučitelnou předponou. Nejsou zde zastoupena ani cvičení, která by si všímala slovního přízvuku u cizích slov.

2. Větný přízvuk

V pracovním sešitě najdeme především cvičení, která jsou zaměřena na nácvik větného přízvuku ve věcně neutrálním projevu. Převážně se jedná o cvičení, u kterých mají studenti na základě poslechu zaznačit přízvuk do věty a následně větu zopakovat. Cvičení, která by procvičovala větný přízvuk v kontrastním projevu, se zde nevyskytují.

3. Intonace

Intonační cvičení se zaměřují především na nácvik intonace ve věcně neutrálním projevu. Tato cvičení jsou převážně založena na poslechu a následném opakování vět. V pracovním sešitě se však vyskytují i taková cvičení, u kterých mají studenti za úkol na základě poslechu zaznačit směr intonace k daným větám a poté tyto věty správně vyslovit. Nevyskytují se zde cvičení, která by si všímala intonace v kontrastním projevu.

4. Rytmus

Cvičení pro nácvik rytmu jsou v pracovním sešitě zastoupena minimálně. V celých 7 lekcích pracovního sešitu, najdeme pouze jedno cvičení, které se zaměřuje

na nácvik rytmu. Toto cvičení spojuje čtení vět a vytleskávání rytmu. Nejsou zde tedy zastoupena cvičení, která by pro nácvik rytmu využívala básně, písně nebo rýmy.

Závěry analýzy

Z analýzy učebnice SCHRITTE INTERNATIONAL 1 vyplývá, že učebnice věnuje ze zastoupených cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů největší pozornost cvičením pro nácvik větného přízvuku ve věcně neutrálním projevu (viz. tabulka typ 6). Učebnice také věnuje značnou pozornost cvičením zaměřeným na nácvik intonace ve věcně neutrálním projevu (viz. tabulka typ 8).

Co se týče nácviku jednotlivých suprasegmentálních jevů, učebnice by měla věnovat více pozornosti nácviku rytmu (viz. tabulka typ 10, typ 11). Vzhledem k tomu, že německý přízvuk je odlišný od českého, je nutné, aby studenti měli dostatek možností německý rytmus blíže pochopit a řádně procvičit. K tomuto účelu by byly vhodné různé typy textů, jako například písně, rýmy atp. Dále by v učebnici měla být také zastoupena cvičení pro nácvik větného přízvuku (viz. tabulka typ 7) a intonace (viz. tabulka typ 9) v kontrastním projevu, aby studenti měli možnost pochopit, jak se tyto jevy odlišují ve věcně neutrálním a kontrastním projevu. V učebnici by se měla vyskytovat také cvičení pro nácvik slovního přízvuku u zkratk (viz. tabulka typ 3), cizích slov (viz. tabulka typ 5) a slovního přízvuku u sloves s odlučitelnou předponou (viz. tabulka typ 4).

6.2 Analýza učebnicového souboru OPTIMAL A1

A. Základní údaje o učebnicovém souboru OPTIMAL A1

1. Popis učebnicového souboru a jeho součástí

Učebnice OPTIMAL A1 je určena studentům od 16 let. Součástí učebnicového souboru je následující:

- ✓ učebnice
- ✓ 2 CD nebo audiokazety k učebnici
- ✓ pracovní sešit s přiloženým CD
- ✓ metodická příručka pro učitele s přiloženým CD
- ✓ glosáře
- ✓ příručka s testy a přiloženým CD

2. Informace o vydavateli a charakteristika autorského kolektivu

Tato učebnice byla vydána nakladatelstvím Langenscheidt v Berlíně v roce 2004. Autory této učebnice jsou Martin Müller, Paul Rusch, Theo Scherling a Lukas Wertenschlag.

3. Koncepce učebnicového souboru

a) Učebnice a pracovní sešit

Učebnice OPTIMAL A1 je jednojazyčná a vede k dosažení úrovně A1 podle SERR. Struktura této učebnice odpovídá modulovému/stavebnicovému principu, který umožňuje flexibilní práci s učebnicí. Učitelé tak mohou s ohledem na své studenty sami rozhodovat o tom, kdy která cvičení a úlohy v učebnici využijí.

Tato učebnice obsahuje celkem 12 lekcí. Každá lekce začíná částí *Magazin*, která v každé lekci uvádí nové téma; dále následuje strana nazvaná *Training*, která podává přehled různých učebních strategií; poté strana *Wortschatz*, která se věnuje slovní zásobě dané lekce; další je strana *Aussprache*, která se zabývá jednotlivými

segmentálními i suprasegmentálními jevy a nakonec dvoustrana *Grammatik*, která se věnuje gramatickým jevům příslušné lekce. Všechny tyto části lekce probírají takové učivo, které je nezbytné pro dosažení úrovně A1 podle SERR.

Pracovní sešit je uspořádán tak, aby odpovídal struktuře učebnice. To znamená, že každá strana v pracovním sešitě (s výjimkou strany nazvané *Rückschau*) odpovídá každé straně v učebnici. Pracovní sešit tedy poskytuje širokou nabídku cvičení a úloh k jednotlivým oddílům každé lekce v učebnici, s výjimkou výslovnosti, která je procvičována pouze v učebnici. S pomocí těchto cvičení mají studenti možnost si probrané učivo zopakovat, procvičit a prohloubit.

b) Metodická příručka pro učitele

V metodické příručce pro učitele je v úvodu vysvětleno, jakým způsobem učebnice OPTIMAL A1 sleduje a naplňuje požadavky SERR. Učitelé zde najdou informace o tom, co vše je součástí učebnicového souboru a také je zde stručně popsána struktura učebnice a pracovního sešitu. Pro učitele jsou v příručce také k dispozici návrhy, jakým způsobem při výuce s učebnicí pracovat. Metodická příručka dále obsahuje podrobné didaktické komentáře ke každé lekci, které zahrnují pokyny a doporučený postup k jednotlivým cvičením. Kromě toho v příručce najdeme také další metodické rady a tipy pro obohacení výuky. Metodická příručka tak pro učitele představuje cenný zdroj nápadů a podnětů pro jejich výuku.

B. Zastoupení cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnicovém souboru OPTIMAL A1

V učebnici OPTIMAL A1 je v každé lekci věnován nácviku výslovnosti jeden samostatný oddíl na jedné stránce. V této učebnici může student najít nejen cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů, ale také stručný výklad k jednotlivým jevům. Tak například již v první lekci je stručně vysvětleno použití slovního přízvuku, pauzy a intonace. Cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů se vyskytují pouze v učebnici. Tato cvičení využívají slovní zásobu i gramatiku dané lekce, čímž studentovi umožňují zopakovat a prohloubit probrané učivo.

Učebnice procvičuje následující suprasegmentální jevy: **slovní přízvuk, větný přízvuk, intonaci a rytmus.**

Následující tabulka podává přehled cvičení k jednotlivým kategoriím suprasegmentálních jevů, jak jsou zastoupena v učebnici OPTIMAL A1.

Celkový počet cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici OPTIMAL A1: 25

Tabulka č. 2

OPTIMAL A1	POČET CVIČENÍ	POČET CVIČENÍ V %
Slovní přízvuk		
Typ 1	3	12%
Typ 2	3	12%
Typ 3	0	0
Typ 4	1	4%
Typ 5	0	0
Větný přízvuk		
Typ 6	8	32%
Typ 7	2	8%
Intonace		
Typ 8	15	60%
Typ 9	2	8%
Rytmus		
Typ 10	3	12%
Typ 11	0	0

Poznámka: Vysvětlivky jsou uvedeny u tabulky č.1.

1. Slovní přízvuk

V učebnici najdeme cvičení, která si všímají slovního přízvuku jak u slov jednoduchých, tak u slov složených. Jedná se například o cvičení, u kterých mají studenti podle poslechu nahrávky do slov zaznačit přízvuk a poté slovo znovu vyslovit. Vyskytují se zde i cvičení, která si všímají slovního přízvuku u sloves s odlučitelnou předponou. Nenajdeme zde však cvičení, která by věnovala pozornost slovnímu přízvuku u zkratk ani cvičení, která by si všímala slovního přízvuku u cizích slov.

2. Větný přízvuk

Pro nácvik větného přízvuku zde najdeme cvičení, která procvičují větný přízvuk především ve věcně neutrálním projevu. Jedná se například o cvičení, ve kterých mají studenti na základě poslechu zaznačit přízvuk ve větě a poté větu přečíst. Kromě toho se zde vyskytují také cvičení, která si všímají větného přízvuk v kontrastním projevu.

3. Intonace

Intonačním cvičením je v učebnici věnována velká pozornost. Nácvik intonace je součástí i cvičení, která procvičují ve formě dialogů například výslovnost jednotlivých hlásek. Směr intonační kadence je označen šipkami. Dále v učebnici najdeme cvičení, do kterých mají studenti podle poslechu doplnit k daným větám směr intonace. Také zde nechybí cvičení, která kromě na intonaci ve věcně neutrálním projevu, zaměřují pozornost i na intonaci v projevu kontrastním.

4. Rytmus

V učebnici můžeme najít cvičení, která spojují nácvik rytmu s vytleskáváním nebo vyťukáváním. Bohužel se zde však nevyskytují žádná cvičení, která by pro nácvik rytmu využívala básně, písně nebo různé rýmy.

Závěry analýzy

Z analýzy této učebnice vyplývá, že nejvíce jsou zde zastoupena cvičení pro nácvik intonace ve věcně neutrálním projevu (viz. tabulka typ 8). Značná pozornost je v učebnici také věnována nácviku větného přízvuku a to jak ve věcně neutrálním (viz. tabulka typ 6) projevu, tak v projevu kontrastním (viz. tabulka typ 7).

Z celkového pohledu můžeme říci, že učebnice věnuje osvojování suprasegmentálních jevů značnou pozornost a dává tak studentům mnoho příležitostí pro nácvik těchto jevů. Učebnice by však také měla věnovat pozornost cvičením, které by si všímali slovního přízvuku u zkratk (viz. tabulka typ 3) a cizích slov (viz. tabulka typ 5). Učebnice by mohla také zařadit různé texty jako básně, rýmy atp. pro nácvik rytmu (viz. tabulka typ 11).

6.3 Analýza učebnicového souboru TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4

A. Základní údaje o učebnicovém souboru TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4

1. Popis učebnicového souboru a jeho součástí

Učebnice TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4 je určena dospělým a studentům od 16 let. Tato učebnice obsahuje 4 lekce a společně s učebnicí TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 4-8, která obsahuje další 4 lekce, vede k dosažení úrovně A1 podle Společného SERR. Součástí učebnicového souboru je tedy:

- ✓ učebnice spolu s pracovním sešitem
- ✓ metodická příručka pro učitele
- ✓ 1 CD k učebnici

2. Informace o vydavateli a charakteristika autorského kolektivu

Učebnice TANGRAM AKTUELL 1 byla vydána vydavatelstvím Hueber Verlag v roce 2004, v Ismaningu, v Německu. Autory této učebnici jsou Rosa-Maria Dallapiazza, Eduard von Jan, Til Schönherr. Na spolupráci se podílela Jutta Orth-Chambah. Na přepracované verzi Tangram-aktuell se podílela Anja Schumann.

3. Koncepce učebnicového souboru

a) Učebnice a pracovní sešit

Učebnice TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4 je jednojazyčná. Jedná se o učebnici, která sleduje rozvoj komunikativní kompetence a zaměřuje se na komunikativní výuku. Tato učebnice využívá autentických textů jak pro rozvoj čtení, tak i poslechu, které se stejně jako rozličná cvičení orientují především na jazyk každodenního styku, tzv. *Alltagssprache*. Učebnice také sleduje princip řízeného induktivního učení, kdy je studentům umožněno prostřednictvím induktivního přístupu samostatně odkrývat jednotlivé jazykové struktury a zákonitosti. Učebnice také od

začátku klade důraz na rozvoj fonetické kompetence studentů a to prostřednictvím kombinací imitačních, kognitivních a komunikativních prvků. Různé písňe a rýmy trénují výslovnost a intonaci kreativním a hravým způsobem.

Učebnice se skládá ze 4 lekcí. V každé lekci najdeme části, které se věnují rozvíjení komunikačních schopností, gramatice, slovní zásobě a tvoření slov. Dále v každé lekci najdeme také sekci nazvanou *Zwischen den Zeilen*, *Lerntechnik* a také sekci nazvanou *Der Ton macht die Musik*, která obsahuje především poslechová cvičení a slouží k nácvičku jednotlivých výslovnostních jevů.

Za učebnicí následuje tzv. *Zwischenspiel* a poté pracovní sešit k jednotlivým lekcím. Pracovní sešit obsahuje stejně jako učebnice 4 lekce. Najdeme zde cvičení, která studentům umožňují zopakovat a procvičit probrané učivo. Na konci každé lekce je test, který má prověřit osvojené znalosti z příslušné lekce. Za tímto testem pak následuje strana nazvaná *Selbstkontrolle*, která dává studentům prostor pro zhodnocení vlastního pokroku. Poté následuje seznam slovní zásoby. K pracovnímu sešitu je také přiloženo CD k poslechovým cvičením.

b) Metodická příručka pro učitele

Metodická příručka pro učitele má podobu učebnice, která obsahuje všechny lekce učebnice pro studenty i pracovního sešitu a zároveň informace nezbytné pro učitele, jako například řešení ke cvičením, prepisy nahrávek a pokyny k práci s jednotlivými cvičeními. To představuje pro učitele velkou výhodu, protože při výuce nemusí používat více knih a příruček najednou. Učitelé zde také mohou najít tipy pro výuku a didaktické komentáře k jednotlivým lekcím. V příručce jsou učitelům k dispozici také rady, čemu mají během jednotlivých cvičení věnovat zvýšenou pozornost, čeho by se měli vyvarovat a jakým způsobem konkrétně pracovat se studenty.

B. Zastoupení suprasegmentálních jevů v učebnicovém souboru TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1- 4

V učebnici TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1- 4 můžeme v každé lekci najít oddíl nazvaný *Der Ton macht die Musik*, který se věnuje výslovnostním jevům. Cvičení

pro nácvik suprasegmentálních jevů se vyskytují v učebnici, ale ve větším množství jsou zastoupena také v pracovním sešitě. Je zajímavé, že tato učebnice používá induktivní metodu také u prezentace některých suprasegmentálních jevů, například u slovního přízvuku. Cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů využívají slovní zásobu i gramatiku příslušné lekce, čímž umožňují studentům prohloubit a zopakovat si znalosti.

Učebnice a pracovní sešit věnují pozornost následujícím suprasegmentálním jevům: **slovní přízvuk, větný přízvuk, intonace a rytmus**.

Následující tabulka podává přehled cvičení k jednotlivým kategoriím suprasegmentálních jevů, jak jsou zastoupena v učebnici TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4.

Celkový počet cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4: 21

Tabulka č.3

TANGRAM AKTUELL 1	POČET CVIČENÍ	POČET CVIČENÍ V %
Slovní přízvuk		
Typ 1	5	23,8%
Typ 2	2	9,5%
Typ 3	1	4,8%
Typ 4	0	0
Typ 5	0	0
Větný přízvuk		
Typ 6	3	14,3%
Typ 7	0	0
Intonace		
Typ 8	9	42,9%
Typ 9	0	0
Rytmus		
Typ 10	0	0
Typ 11	3	14,3%

Poznámka: Vysvětlivky jsou uvedeny u tabulky č.1.

1. Slovní přízvuk

V učebnici i pracovním sešitě se vyskytují cvičení pro nácvik slovního přízvuku u slov jednoduchých. V menší míře jsou pak zastoupena cvičení pro nácvik slovního přízvuku u slov složených. Můžeme zde najít i jedno cvičení, které věnuje pozornost slovnímu přízvuku u akronymů. Učebnice ani pracovní sešit neobsahují cvičení, která by se zabývala slovním přízvukem u sloves s odlučitelnou předponou. Také se zde nevyskytují cvičení, která by věnovala pozornost slovnímu přízvuku u cizích slov.

2. Větný přízvuk

V učebnici najdeme cvičení, která si všímají větného přízvuku především u věcně neutrálního projevu. U těchto cvičení mají studenti na základě poslechu nahrávky zaznačit přízvuk do vět a poté věty zopakovat. Vyskytují se zde však i cvičení, u kterých mají studenti nejdříve sami přízvuk do vět zaznačit a poté porovnat s poslechem. Cvičení pro nácvik větného přízvuku v kontrastním projevu se zde nevyskytují.

3. Intonace

Také intonační cvičení se zaměřují pouze na intonaci ve věcně neutrálním projevu. Zpravidla se jedná o cvičení, u kterých mají studenti podle poslechu nahrávky zaznačit k daným větám směr intonace a následně věty přečíst. Také zde však najdeme cvičení, u kterých mají studenti daný text pouze po poslechu nahrávky opakovat.

4. Rytmus

Rytmus je procvičován především v části lekce, nazvané *Der Ton macht die Musik*. Pomocí různých písní, rýmů atd. mají studenti možnost procvičovat rytmus spolu s poslechem. V učebnici ani pracovním sešitě však nenajdeme jiná cvičení, která by spojovala nácvik rytmu s nějakými pohyby, jako například vytleskávání, ťukání apod.

Závěry analýzy

Jak vyplývá z analýzy, tato učebnice klade největší důraz na osvojování intonace ve věcně neutrálním projevu (viz. tabulka typ 8). Pozitivní na této učebnici, je to, že nezanedbává nácvik rytmu. Naopak se snaží tento jev studentům přiblížit zábavnou formou v podobě písni, rýmů atp. Dalším pozitivním faktem je to, že si učebnice všímá i slovního přízvuku u slovních zkratk.

V učebnici by měla být také zastoupena cvičení pro nácvik intonace (viz. tabulka typ 9) a větného přízvuku v kontrastním projevu (viz. tabulka typ 7), a také by měl být procvičován přízvuk u sloves s odlučitelnými předponami (viz. tabulka typ 4) a u cizích slov (viz. tabulka typ 5). Také by se zde měla vyskytovat i cvičení, která by spojovala nácvik rytmu s různými pohyby (viz. tabulka typ 10). Kromě toho však učebnici TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4 není z hlediska osvojování suprasegmentálních jevů co vytknout. Učebnice se snaží budovat povědomí studentů o suprasegmentálních jevech dostatečným způsobem, čemuž svědčí i fakt, že cvičení jsou zastoupena jak v učebnici, tak i v pracovním sešitě.

6.4 Analýza učebnicového souboru STUDIO D A1

A. Základní údaje o učebnicovém souboru STUDIO D A1

1. Popis učebnicového souboru a jeho součástí

Učebnice STUDIO D A1 je určena dospělým a studentům od 15 let, kteří nemají žádné předchozí znalosti němčiny. Součástí učebnicového souboru je:

- ✓ učebnice spolu s integrovaným pracovním sešitem a příloženým CD pro studenty
- ✓ 2 CD nebo audio kazety
- ✓ glosáře
- ✓ video STUDIO D
- ✓ tištěná příručka učitele
- ✓ interaktivní příručka učitele na CD-ROMU

2. Informace o vydavateli a charakteristika autorského kolektivu

Tato učebnice byla vydána nakladatelstvím Cornelsen v Berlíně v roce 2005. Autory této učebnice jsou Hermann Funk, Christina Kuhn a Silke Demme.

3. Koncepce učebnicového souboru

a) Učebnice a pracovní sešit

Učebnice STUDIO D A1 je jednojazyčná a vede k dosažení úrovně A1 podle SERR a spolu s dalšími dvěma učebnicemi k dosažení zkoušky *Zertifikat Deutsch*.

Jak je zmíněno výše, studenti se s pomocí této učebnice v souladu s úrovní A1 učí, jak si poradit v každodenních situacích, porozumět jednoduchým mluveným i psaným projevům a psát jednoduché texty. Studenti se v učebnici prostřednictvím zajímavých témat a textů seznamují s každodenním životem v německy mluvících zemích a mají možnost ho porovnat s vlastními životy. Způsob prezentace a uspořádání jednotlivých cvičení umožňuje studentům pomocí induktivního přístupu rozpoznat jednotlivé jazykové struktury, porozumět jim a naučit se je používat.

Učebnice obsahuje celkem 12 lekcí. Ještě před první lekcí je v učebnici zařazena lekce nazvaná *Start auf Deutsch*, ve které se studenti blíže seznámí s německým jazykem a nahlédnou do života v německy mluvících zemích. V učebnici dále najdeme 3 oddíly nazvané *Stationen*, ve kterých mají studenti možnost si zopakovat, prohloubit a rozšířit probrané učivo. Tzv. *Lerntipps* v každé lekci podporují schopnost studentů rozvíjet vlastní učební strategie. Na konci učebnice najdeme modelový test zkoušky *Start Deutsch 1*.

Jednotlivé lekce pracovního sešitu následují bezprostředně za každou probranou lekcí a jsou ukončeny stránkou nazvanou *Das kann ich auf Deutsch*, která poskytuje přehled o tom, co se student již naučil. V pracovním sešitě mají studenti možnost procvičit si a zopakovat probrané učivo prostřednictvím různorodých cvičení.

b) Metodická příručka pro učitele

V metodické příručce pro učitele je vysvětleno, jakým způsobem učebnice STUDIO D A1 naplňuje požadavky SERR. Učitelé zde najdou informace ke koncepci učebnicového souboru a podrobné didaktické komentáře k jednotlivým lekcím učebnice. Dále jsou zde k dispozici tipy pro obohacení vyučování a rozšiřující zeměpisné informace. V příloze mohou učitelé najít kopírovatelné předlohy, testy ke každé lekci v učebnici a řešení všech cvičení. Učitelům je k dispozici také komentář k závěrečnému modelovému testu *Start Deutsch*.

B. Zastoupení suprasegmentálních jevů v učebnicovém souboru STUDIO D A1

Cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů se vyskytují pouze v učebnici samotné. V pracovním sešitě, který následuje hned za každou lekcí v učebnici, tato cvičení nejsou zastoupena vůbec. Cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů vždy využívají slovní zásobu příslušné lekce, popř. i probranou gramatiku. Učebnice tak studentům dává možnost lépe si osvojit probrané učivo. Každé z těchto cvičení je označeno specifickým symbolem, což umožňuje uživateli rychlejší orientaci v každé lekci.

Podobně jako v učebnici TANGRAM AKTUELL 1 se i zde můžeme setkat s tím, že u některých cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů je uplatněna

induktivní metoda a studenti mají za úkol se na základě příkladu snažit vyvodit pravidlo pro daný jev. V učebnici STUDIO D A1 jsou zastoupena cvičení pro nácvik těchto suprasegmentálních jevů: **slovní přízvuk, větný přízvuk a intonace**.

Následující tabulka podává přehled cvičení k jednotlivým kategoriím suprasegmentálních jevů, jak jsou zastoupena v učebnici STUDIO D A1 :

Celkový počet cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici STUDIO D A1: 14

Tabulka č. 4

STUDIO D A1	POČET CVIČENÍ	POČET CVIČENÍ V %
Slovní přízvuk		
Typ 1	4	28,6%
Typ 2	3	21,4%
Typ 3	0	0
Typ 4	0	0
Typ 5	0	0
Větný přízvuk		
Typ 6	4	28,6%
Typ 7	3	21,4%
Intonace		
Typ 8	2	14,3%
Typ 9	0	0
Rytmus		
Typ 10	0	0
Typ 11	0	0

Poznámka: Vysvětlivky jsou uvedeny u tabulky č.1.

1. Slovní přízvuk

V učebnici se můžeme setkat s cvičeními, která se zaměřují jak na slovní přízvuk u slov jednoduchých, tak u slov složených. Jedná se většinou o cvičení, u kterých mají studenti na základě poslechu nahrávky do slov zaznačit přízvuk a poté dané slovo zopakovat. V učebnici se však nevyskytují žádná cvičení, která by věnovala pozornost nácviku slovního přízvuku u zkratk, sloves s odlučitelnými předponami a cizích slov.

2. Větný přízvuk

Pro nácvik větného přízvuku v této učebnici můžeme najít cvičení, která si všímají větného přízvuku jak ve věcně neutrálním, tak v kontrastním projevu. Opět se jedná převážně o cvičení, u kterých mají studenti na základě poslechu nahrávky do vět zaznačit přízvuk a poté větu přečíst. Dále zde najdeme i taková cvičení, u kterých mají studenti za úkol tvořit dialogy podle zadaného vzoru a přitom dbát na správnou výslovnost.

3. Intonace

V učebnici se můžeme setkat s intonačními cvičeními, která se soustředují na nácvik intonace ve věcně neutrálním projevu. U těchto cvičení mají studenti opět na základě poslechu nahrávky zaznačit směr intonace a následně přečtením věty procvičit správnou výslovnost. Nevyskytují se zde však žádná cvičení, která by si všímala intonace v kontrastním projevu.

4. Rytmus

Cvičení pro nácvik rytmu nejsou v této učebnici ani pracovním sešitě zastoupena.

Závěry analýzy

Z analýzy této učebnice vyplývá, že nejvíce jsou v učebnici zastoupena cvičení zaměřená na nácvik větného přízvuku, a to jak ve věcně neutrálním (viz. tabulka typ 6), tak i v kontrastním projevu (viz. tabulka typ 7). Ve stejném poměru jsou zastoupena cvičení pro nácvik slovního přízvuku u slov jednoduchých (viz. tabulka typ 1) a slov složených (viz. tabulka typ 2).

Podle mého názoru by učebnice STUDIO D A1 zcela jistě měla věnovat pozornost také cvičením zaměřených na rytmus (viz. tabulka typ 10, 11). Také by zde měla být zastoupena cvičení pro nácvik slovního přízvuku u zkratk (viz. tabulka typ 3), cizích slov (viz. tabulka typ 5) a sloves s odlučitelnými předponami (viz. tabulka typ 4). V učebnici by se měla také vyskytovat cvičení, která by si všímala intonace

v kontrastním projevu (viz. tabulka typ 9), tak aby studenti měli možnost porovnat funkci intonace ve věcně neutrálním a kontrastním projevu.

6.5 Tabulkový přehled všech analyzovaných učebnic

Následující tabulka zobrazuje početní přehled výskytu cvičení pro osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka, tak jak jsou zastoupena v analyzovaných učebnicích.

Tabulka č. 5

NÁZEV UČEBNICE	TYP 1	TYP 2	TYP 3	TYP 4	TYP 5	TYP 6	TYP 7	TYP 8	TYP 9	TYP 10	TYP 11
SCHRITTE INTERNATIONAL 1	2	1	0	0	0	5	0	4	0	1	0
OPTIMAL A1	3	3	0	1	0	8	2	15	2	3	0
TANGRAM AKTUELL 1	5	2	1	0	0	3	0	9	0	0	3
STUDIO D A1	4	3	0	0	0	4	3	2	0	0	0

Poznámka: Vysvětlivky jsou uvedeny u tabulky č.1.

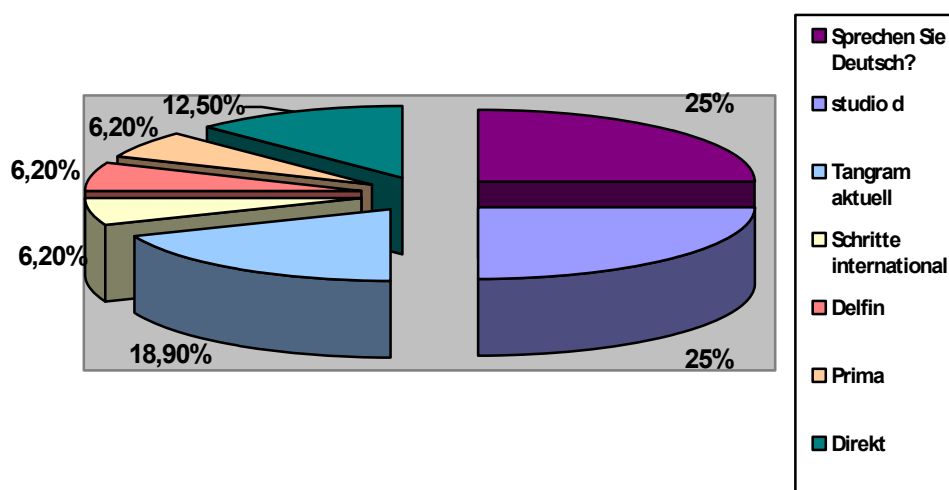
7. DOTAZNÍK PRO UČITELE

Cílem výzkumu bylo zjistit stav využívání učebnic při osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka při výuce německého jazyka na středních školách. Dotazník také obsahoval otázky týkající se názoru učitelů na důležitost osvojování suprasegmentálních jevů při výuce německého jazyka.

Výzkumu se účastnili učitelé němčiny ze tří pražských gymnázií, gymnázia v Karviné, střední odborné školy v Ústí nad Labem, střední odborné školy v Olomouci a střední odborné školy ve Veselí nad Moravou. Na dotazník odpovídalo celkem 16 učitelů. Dotazník sestával ze 14 otázek a obsahoval uzavřené a polootevřené otázky.

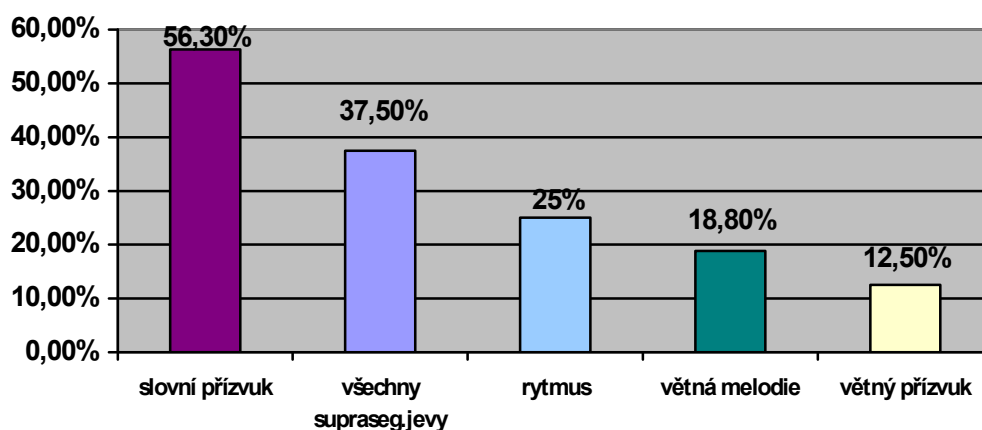
Otázka č. 1 *Jakou učebnici němčiny při výuce používáte?*

Stejný počet z dotázaných učitelů používá při výuce němčiny učebnici *Sprechen Sie Deutsch* a učebnici *studio d A1*. Tři učitelé používají učebnici *Tangram aktuell* a dva učitelé uvedli, že při výuce používají učebnici *Direkt*. Ostatní učitelé používají učebnici *Schritte international*, *Delfin* a *Prima*.

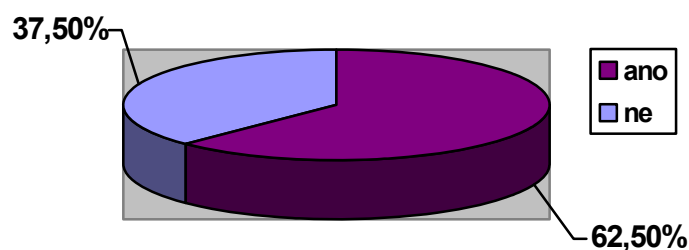
Otázka č. 2 *Kterým suprasegmentálním jevům je v učebnici, kterou používáte, věnována pozornost?*

Učitelé měli u této otázky určit, které suprasegmentální jevy se objevují v učebnici, kterou ve výuce používají. Mohli označit jednu i více z uvedených odpovědí. Devět učitelů uvedlo, že jejich učebnice věnuje pozornost slovnímu přízvuku. Šest odpovědělo, že jejich učebnice si všímá všech uvedených suprasegmentálních jevů (tj. slovní přízvuk, větný přízvuk, větná melodie, rytmus). Čtyři učitelé označili z daných odpovědí rytmus. Tři učitelé uvedli, že jejich učebnice věnuje pozornost větné melodii a dva označili z daných odpovědí větný přízvuk.

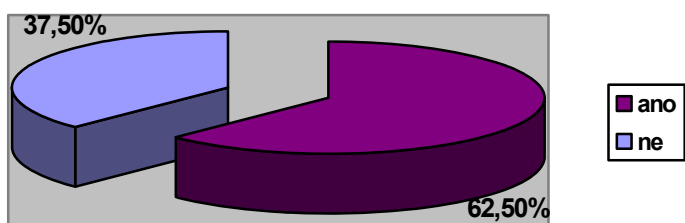
Otázka č. 3 *Obsahuje metodická příručka pro učitele přínosné rady a tipy pro nácvik suprasegmentálních jevů?*

Na tuto otázku odpovědělo deset učitelů kladně.

Otázka č. 4 *Je v každé z lekcí v učebnici, kterou používáte, vyčleněn výslovnosti samostatný oddíl?*

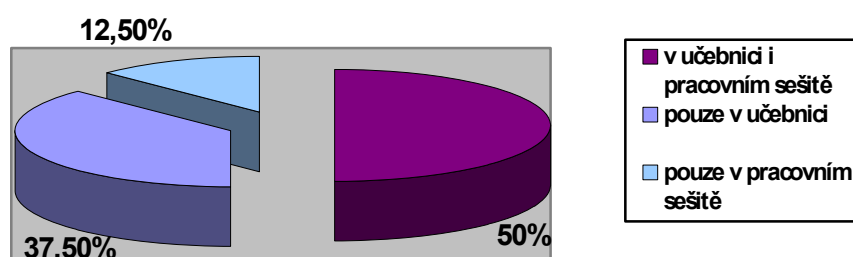
U této otázky označilo deset učitelů kladnou odpověď.

Otázka č. 5 *Ve kterých částech učebnicového souboru se vyskytují cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů?*

U této otázky osm učitelů uvedlo, že cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů se vyskytují jak v učebnici, tak i v pracovním sešitě. Šest učitelů označilo odpověď, že cvičení pro nácvik těchto jevů se vyskytují pouze v učebnici a dva učitelé odpověděli, že se tato cvičení vyskytují pouze v pracovním sešitě.

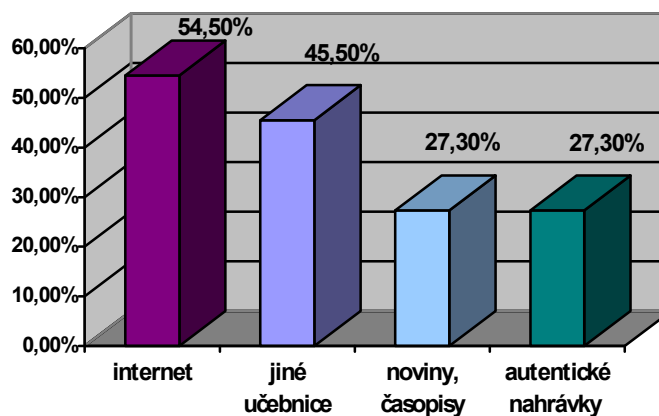
Výskyt cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů

Otázka č. 6 *Používáte pro nácvik suprasegmentálních jevů i jiné zdroje než učebnici?*

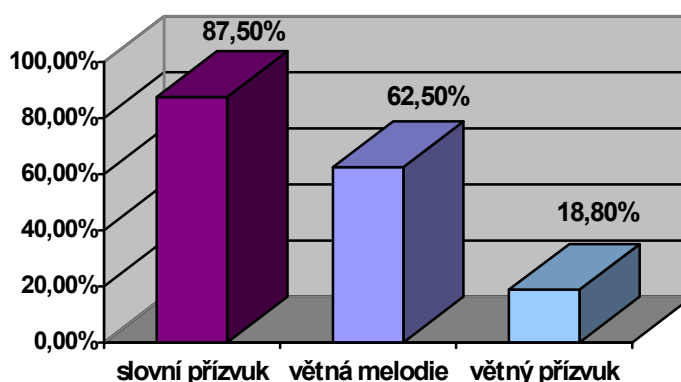
Na tuto otázku odpovědělo jedenáct učitelů kladně. Z učitelů, kteří odpověděli kladně, šest odpovědělo, že jako jiný zdroj využívá internet, pět učitelů uvedlo, že

využívají jiné učebnice a stejný počet učitelů odpověděl, že využívají noviny, časopisy a jiný zdroj než ty, které byly uvedeny, a to autentické nahrávky.

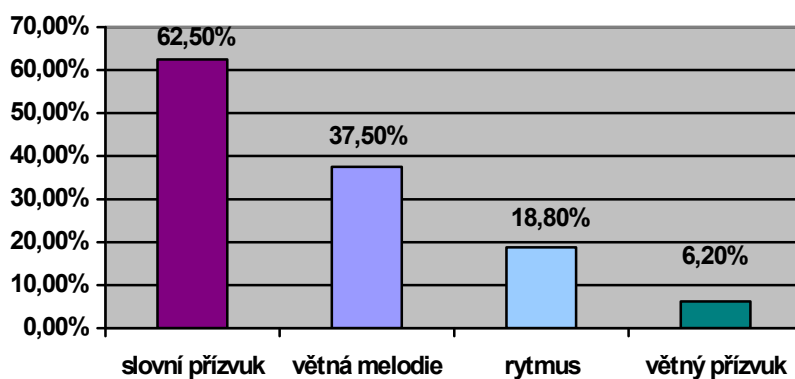
Otázka č. 7 *Kterým z následujících suprasegmentálních jevů přikládáte ve výuce němčiny Vy osobně největší důležitost (i více možných odpovědí):*

U této otázky mohli učitelé označit i více odpovědí. Čtrnáct z dotázaných učitelů přikládá ze suprasegmentálních jevů ve výuce němčiny největší význam slovnímu přízvuku. Deset z nich považuje za nejdůležitější suprasegmentální jev větnou melodii, tři učitelé označili větný přízvuk.

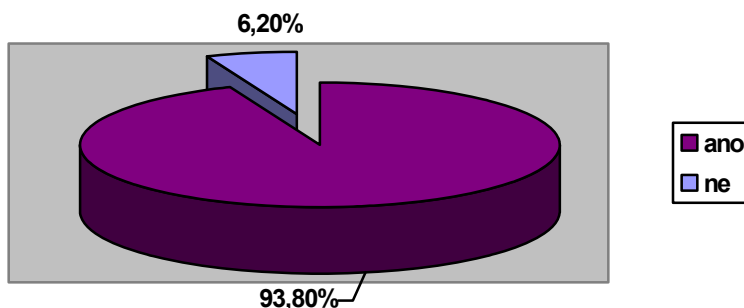
Otázka č. 8 *Se kterým z těchto jevů mají žáci při nácviu největší problémy (i více možných odpovědí):*

Také u této otázky bylo možné označit více odpovědí. Deset učitelů odpovědělo, že největší problémy mají žáci při nácviu slovního přízvuku. Šest učitelů uvedlo, že největší obtíže žákům působí větná melodie, tři označili rytmus a jeden větný přízvuk.

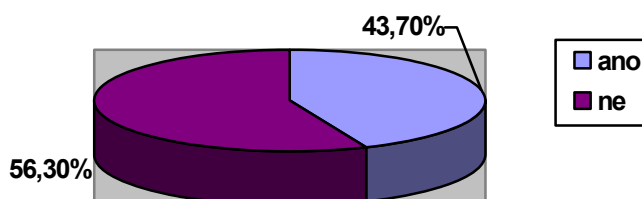
Otázka č. 9 *Snažíte se opravovat chyby při výslovnosti jednotlivých jevů, např. slovní přízvuk?*

Na tuto otázku odpovědělo patnáct učitelů kladně.

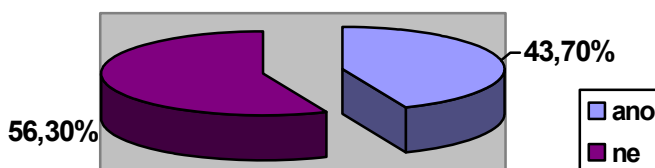
Otázka č. 10 *Spojujete nácvik jednotlivých jevů i s použitím pohybů, např. tleskání, vyřukávání apod.?*

U této otázky devět učitelů označilo zápornou odpověď a ostatní odpověděli kladně.

Otázka č. 11 *Zohledňujete suprasegmentální jevy i při ústním zkoušení, např. správné umístění přízvuku?*

Na tuto otázku odpovědělo devět učitelů záporně a ostatní učitelé kladně.

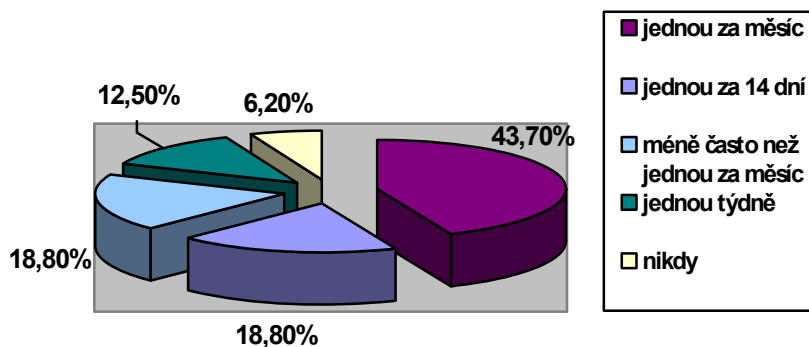

Otázka č. 12 *Jak často začleňujete do výuky tzv. fonetickou rozcvičku pro nácvik suprasegmentálních jevů?*

Sedm učitelů uvedlo, že rozcvičku začleňuje jednou za měsíc, tři označili odpověď jednou za čtrnáct dní, další tři učitelé uvedli, že méně často než jednou za

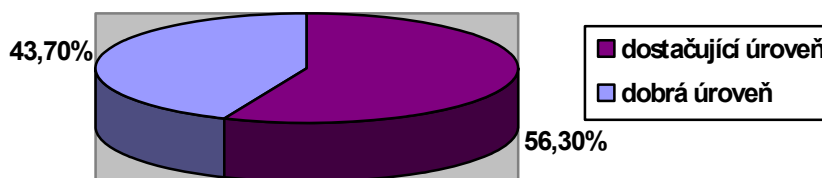
měsíc, dva odpověděli, že rozcvičku zařazují jednou týdně a pouze jeden učitel odpověděl, že rozcvičku nezařazuje nikdy.

Otázka č. 13 *Řek/la byste, že učebnice, kterou právě používáte, je z hlediska osvojování suprasegmentálních jevů:*

Devět učitelů si myslí, že učebnice, kterou používají je, co se týče osvojování suprasegmentálních jevů na dostačující úrovni, a ostatní uvedli, že učebnice je na dobré úrovni.

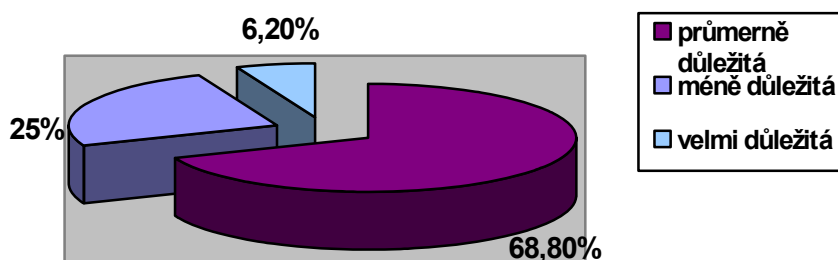
Úroveň učebnice z hlediska osvojování suprasegmentálních jevů

Otázka č. 14 *Považujete osvojování suprasegmentální roviny německého jazyka ve srovnání s ostatními složkami procesu osvojování němčiny za důležitou?*

Jedenáct z dotázaných učitelů považuje osvojování suprasegmentální roviny za průměrně důležitou, čtyři ji považují za méně důležitou. Pouze jeden učitel ji považuje za velmi důležitou.

Důležitost osvojování suprasegmentální roviny německého jazyka

7.1 Závěry výzkumu

Ve výzkumu byly zjištěny údaje o učebnicích, které učitelé německého jazyka na středních školách využívají a také údaje o postoji učitelů k osvojování suprasegmentální jazykové roviny při výuce německého jazyka. Co se týče údajů, které byly získány o učebnicích, bylo zjištěno, že nejvíce pozornosti věnují tyto učebnice nácviku slovního přízvuku a nejméně větnému přízvuku. Více než 60% dotázaných učitelů uvedlo, že metodická příručka pro učitele obsahuje přínosné tipy pro nácvik suprasegmentálních jevů. Pouze polovina dotázaných pak odpověděla, že cvičení pro nácvik jednotlivých suprasegmentálních jevů jsou zastoupena jak v pracovním sešitě, tak i v učebnici. Více než polovina dotázaných učitelů uvedlo, že učebnice, kterou ve výuce užívají je z hlediska osvojování suprasegmentálních jevů pouze na dostačující úrovni.

Pozitivním zjištěním však je, že se učitelé snaží tento nedostatek učebnic kompenzovat tím, že využívají i jiné zdroje; více než 60% dotázaných učitelů používá pro osvojování suprasegmentálních jevů i jiné materiály než učebnici. Méně uspokojivým zjištěním je fakt, že většina učitelů zařazuje do výuky fonetickou rozcvičku jednou za měsíc a méně často. I přesto 70% dotázaných učitelů uvedlo, že považují osvojování suprasegmentální roviny jazyka za průměrně důležitou. Slovní přízvuk a větná melodie jsou jevy, které učitelé ze suprasegmentálních jevů označily jako ty, které považují ve výuce němčiny za nejdůležitější. Více než 60% učitelů uvedlo, že největší potíže způsobuje studentům nácvik slovního přízvuku. Z výzkumu také vyplynulo, že více než 90% učitelů se při výuce snaží opravovat chyby při výslovnosti jednotlivých jevů a také více než polovina z nich zohledňuje suprasegmentální jevy při ústním zkoušení.

8. ZÁVĚR

Při výuce německého jazyka je vedle nácviku výslovnosti jednotlivých hlásek nezbytné dbát i na osvojování suprasegmentálních jevů, protože právě ty tvoří základ souvislé řeči. Začleňování nácviku výslovnosti segmentálních i suprasegmentálních jevů do hodin německého jazyka také podstatně přispívá k rozvoji řečových dovedností studentů.

Cílem této diplomové práce bylo prostřednictvím analýzy zjistit, jakým způsobem a do jaké míry se zvolené učebnicové soubory věnují osvojování vybraných suprasegmentálních jevů. Součástí praktické části byl také výzkum, jehož hlavní metodou byl dotazník. Cílem výzkumu bylo zjistit stav využívání učebnic při osvojování zvukové stránky německého jazyka na středních školách. Dotazník se také zaměřoval na zjištění postoje učitelů k důležitosti osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka ve výuce němčiny.

Z výsledků analýz všech učebnic vyplývá, že cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů jsou nejvíce zastoupena v učebnicích TANGRAM AKTUELL 1 a OPTIMAL A1. Obě tyto učebnice věnují pozornost nácviku všech suprasegmentálních jevů, které byly zvoleny jako jednotlivé kategorie kritérií analýzy. V ostatních analyzovaných učebnicích chybí cvičení pro nácvik některých suprasegmentálních jevů. Učebnice STUDIO D A1 zcela opomíjí nácvik rytmu a učebnice SCHRITTE INTERNATIONAL 1 se nácviku tohoto jevu věnuje minimálně. Z provedených analýz dále vyplývá, že žádná z učebnic nevěnuje pozornost nácviku slovního přízvuku u cizích slov. Ve většině z učebnic se také nevyskytují cvičení, která by si všímala slovního přízvuku u zkratk a slovního přízvuku u sloves s odlučitelnými předponami. Také bylo zjištěno, že polovina z analyzovaných učebnic se nevěnuje nácviku větného přízvuku a intonace v kontrastním projevu. Většina učebnic také nevyužívá pro nácvik rytmu texty v podobě různých písní, básní atp., které by mohly výuku pro studenty zatraktivnit. Je však nutné konstatovat, že vzhledem k faktu, že se jsou analyzované učebnice určeny studentům bez předchozích znalostí němčiny, je velmi pozitivním zjištěním, že cvičení pro osvojování suprasegmentální zvukové

stránky německého jazyka jsou zařazována již od prvních lekcí a pomáhají tak budovat povědomí studentů o této problematice.

Součástí praktické části byl také dotazník pro učitele německého jazyka na středních školách. Z výzkumu vyplývá, že více než polovina učitelů hodnotí učebnici, kterou ve výuce využívají, z hlediska osvojování suprasegmentálních jevů jako dostačující. Pozitivním zjištěním však bylo, že většina učitelů používá pro nácvik těchto jevů ve výuce i jiné zdroje, a to nejvíce internet a jiné učebnice. Dalším uspokojivým faktem, který z výzkumu vyplynul, bylo, že více než polovina dotázaných učitelů považuje osvojování suprasegmentální roviny jazyka ve srovnání s ostatními složkami procesu osvojování němčiny za průměrně důležitou. Z těchto údajů lze tedy konstatovat, že většina dotázaných učitelů nácvik suprasegmentálních jevů nezanedbává a věnuje jim v hodinách německého jazyka dostatečnou pozornost.

Na základě provedených analýz, bych z mého pohledu při výuce německého jazyka upřednostnila učebnice OPTIMAL A1 a TANGRAM AKTUELL 1, a to z toho důvodu, že obě věnují cvičením pro osvojování suprasegmentálních jevů v jednotlivých lekcích dostatečný prostor a využívají pro to formu, která je podle mého názoru pro studenty atraktivní. Předložená diplomová práce může sloužit učitelům německého jazyka jako návod, kterými kritérii se z hlediska osvojování suprasegmentálních jevů při výběru učebnice řídit.

9. RESÜMEE

Das Thema dieser Arbeit lautet *„Analyse der Lehrwerken vom Gesichtspunkt der Aneignung von suprasegmentalen Lauterscheinungen“*. Diese Arbeit gibt einen allgemeinen Überblick über die Problematik von den suprasegmentalen Erscheinungen im Deutschen. Sie soll auch auf die Wichtigkeit der Aneignung von den suprasegmentalen Erscheinungen im Fremdsprachenunterricht Deutsch aufmerksam machen.

Ziel der Arbeit ist mit Hilfe der Analyse von gewählten Lehrwerken festzustellen, wie viele Aufmerksamkeit diese Lehrwerken der Aneignung von den suprasegmentalen Lauterscheinungen widmen und in welchem Maße.

Diese Arbeit besteht aus zwei Teilen. Der theoretische Teil enthält insgesamt vier Kapitel und beschäftigt sich mit der Erklärung der einzelnen suprasegmentalen Erscheinungen und ihrem Vorkommen im Deutschen. Es werden hier auch die Begriffe Lehrwerk und Analyse von Lehrwerken erläutert. In dem letzten Kapitel werden die einzelnen Kriterien für die Analyse von den Lehrwerken festgelegt.

Der praktische Teil besteht aus den einzelnen Analysen von den gewählten Lehrwerken und aus einer Forschung, deren Ziel war es festzustellen, wie die Lehrer an den Mittelschulen bei der Aneignung von den suprasegmentalen Erscheinungen mit ihren Lehrwerken arbeiten. Als die Hauptmethode bei der Forschung wurde ein Fragebogen eingesetzt.

Bei den Analysen von Lehrwerken wurde es festgestellt, dass die Übungen für Aneignung der suprasegmentalen Erscheinungen am meisten in den Lehrwerken TANGRAM AKTUELL 1, Lektion 1-4 und OPTIMAL A1 vertreten werden. Es wurde weiter gefunden, dass keines von den analysierten Lehrwerken die Übungen für Aneignung des Wortakzents bei den fremden Wörtern enthält. Meist von den analysierten Lehrwerken widmet auch keine Aufmerksamkeit den Übungen für Aneignung des Wortakzents bei den Abkürzungen und bei den Verben mit trennbaren Präfixen. Es wurde auch festgestellt, dass eine Hälfte von den analysierten Lehrwerken die Übungen für Aneignung der Intonation und des Satzakzents in der kontrastiven Rede nicht beachtet. Weiter wurde es auch gefunden, dass die meisten Lehrwerke keine

Texte in Form von Liedern, oder Gedichte für Aneignung vom Rhythmus benutzen. Trotzdem ist es hinsichtlich der Tatsache, dass es sich um Lehrwerke für Anfänger handelt, eine positive Feststellung, dass die Übungen für Aneignung der suprasegmentalen Erscheinungen in diesen Lehrwerken schon von den ersten Lektionen eingeordnet werden.

Was die Forschung betrifft, es wurde gefunden, dass mehr als eine Hälfte der angefragten Lehrer ihre Lehrwerke als ausreichend hinsichtlich der Aneignung von den suprasegmentalen Erscheinungen schätzt. Eine positive Feststellung war, dass die meisten Lehrer auch andere Unterlagen für die Aneignung der suprasegmentalen Erscheinungen in ihrem Unterricht benutzen. Es wurde auch festgestellt, dass mehr als eine Hälfte der Lehrer die Aneignung der suprasegmentalen Erscheinungen im Unterricht für durchschnittlich wichtig hält. Anhand dieser Angaben kann man also sagen, dass die Mehrheit der angefragten Lehrer die Aneignung der suprasegmentalen Erscheinungen nicht vernachlässigt und diesem Bereich in ihren Stunden genügende Aufmerksamkeit widmet.

10. POUŽITÁ LITERATURA

ALTMANN, H.; ZIEGENHAIN, U. *Phonetik, Phonologie und Graphemik fürs Examen*. Göttingen: Vandenhoeck&Ruprecht, 2007. ISBN 978-3-525-26545-1.

Aussprachewörterbuch. Wörterbuch der deutschen Standardaussprache. Bearbeitet von Max Mangold. Mannheim: Bibliographische Institut & F.A. Brockhaus AG, 2000.

DIELING, H.; HIRSCHFELD, U. *Phonetik lehren und lernen*. München: Goethe Institut, 2000. ISBN 3-468-49654-0.

HAKKARAINEN, H.J. *Phonetik des Deutschen*. München: Fink, 1995. ISBN 3-7705-3040-3.

HÁLA, B. *Fonetika v teorii a praxi*. Praha: SPN, 1975.

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, J. *Česká výslovnostní norma*. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-93-X.

KAST, B.; NEUNER, G. *Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht*. Berlin: Langenscheidt, 1994. ISBN 3-468-49445-9.

KOHLER, K. J. *Einführung in die Phonetik des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 1995. ISBN 9783503030972.

KRČMOVÁ, M. *Fonetika a fonologie. Zvuková stavba současné češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1376-1.

PALKOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum 1997. ISBN 80-7066-843-1.

PRŮCHA, J. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.

RAUSCH, R.; RAUSCH, I. *Deutsche Phonetik für Ausländer. Ein Lehr- und Übungsbuch*. Leipzig : Langenscheidt, 1998. ISBN 3-324-00145-5.

ROMPORTL, M. *Základy fonetiky*. Praha: SPN, 1985.

ROMPORTL, M. *Nástin fonetiky jazyka německého*. Praha: Univerzita Karlova, 1974.

ŠIMEČKOVÁ, A. *Úvod do studia jazykovědné germanistiky*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0595-3.

Internetové citace

KRČMOVÁ, M.: *Fonetika*. Brno: Filosofická fakulta MU, 2007. Dostupné na
<<http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js07/fonetika/materialy/ch02s01.html>>

KRČMOVÁ, M.: *Fonetika*. Brno: Filosofická fakulta MU, 2007. Dostupné na
<<http://is.muni.cz/elportal/estud/ff/js07/fonetika/materialy/ch08.html>>

[cit. 1. listopadu 2009; 17:59 GTM] dostupné na
<<http://vyuka.jazyku.cz/l.php?id=280>>

[cit. 2. listopadu; 13:29 GTM] dostupné na
<<http://www.interaktivni-vyuka.cz/rozsireni/i-ucebnice/>>

Analyzované učebnicové soubory

DALLAPIAZZA, R.M, aj. *Tangram aktuell 1, Lektion 1-4. Kursbuch + Arbeitsbuch*. Ismaning: Hueber Verlag, 2004. ISBN 3-19-001801-4.

DALLAPIAZZA, R.M, aj. *Tangram aktuell 1, Lektion 1-4. Lehrerbuch*. Ismaning: Hueber Verlag, 2000. ISBN: 3-19-031801-8.

FUNK, H.; KUHN, CH. a DEMME, S. *Studio d A1. Kurs- und Übungsbuch*. Berlin: Cornelsen, 2005. ISBN 3-464-20707-2.

FUNK, H.; KUHN, CH. a DEMME, S. *Studio d A1. Příručka učitele*. Nakladatelství FRAUS, 2007. ISBN 80-7238-453-8.

MÜLLER, M.; RUSCH, P.; SCHERLING, T. a WERTENSCHLAG, L. *Optimal A1. Lehrbuch: Lehrwerk für Deutsch als Fremdsprache*. Berlin: Langenscheidt, 2004. ISBN 3-468-47001-0.

MÜLLER, M.; RUSCH, P.; SCHERLING, T. a WERTENSCHLAG, L. *Optimal A1. Lehrerhandbuch: Lehrwerk für Deutsch als Fremdsprache*. Berlin: Langenscheidt, 2004. ISBN 978-3468470035.

MÜLLER, M.; RUSCH, P.; SCHERLING, T. a WERTENSCHLAG, L. *Optimal A1. Arbeitsbuch*. Berlin: Langenscheidt, 2004. ISBN 3-468-47002-9.

NIEBISCH, D., aj. *Schritte international 1. Kursbuch + Arbeitsbuch*. Ismaning: Hueber Verlag, 2006. ISBN 978-3-19-001851-2.

NIEBISCH, D., aj. *Schritte international 1. Lehrerbuch*. Hueber Verlag, 2008. ISBN 19-221851-4.

11. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník pro učitele

Příloha č. 2: Ukázka cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici
SCHRITTE INTERNATIONAL 1

Příloha č. 3: Ukázka cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici
OPTIMAL A1

Příloha č. 4: Ukázka cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici
STUDIO D A1

Příloha č. 5: Ukázka cvičení pro osvojování suprasegmentálních jevů v učebnici
TANGRAM AKTUELL 1

Příloha č. 1

Dotazník pro zjištění stavu využívání učebnic německého jazyka při osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka na středních školách

Cílem tohoto dotazníku je zjistit stav využívání učebnic při osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka na středních školách. Dotazník je zcela anonymní a získané údaje budou použity při zpracování diplomové práce na téma *Analýza učebnicových materiálů z hlediska osvojování suprasegmentální zvukové stránky jazyka*. Označte vždy prosím jednu z nabízených odpovědí, pokud není v otázce uvedeno jinak. Vhodnou odpověď prosím podtrhněte. Děkuji za vyplnění.

Daniela Siekliková, studentka Pedagogické fakulty UK.

V Praze, 4.11.2009

1. Jakou učebnici němčiny při výuce používáte?

.....
.

2. Kterým suprasegmentálním jevům je v učebnici, kterou používáte, věnována pozornost?

a, slovní přízvuk

b, větný přízvuk

c, větná melodie

d, rytmus

e, všem těmto jevům

3. Obsahuje metodická příručka pro učitele přínosné rady a tipy pro nácvik suprasegmentálních jevů?

a, ano, obsahuje

b, ne, neobsahuje

4. Je v každé z lekcí v učebnici, kterou používáte, vyčleněn výslovnosti samostatný oddíl?

a, ano, v každé lekci je samostatný oddíl pro nácvik výslovnosti

b, ne

5. Ve kterých částech učebnicového souboru se vyskytují cvičení pro nácvik suprasegmentálních jevů?

a, v učebnici

b, v pracovním sešitě

c, jak v učebnici, tak v pracovním sešitě

6. Používáte pro nácvik suprasegmentálních jevů i jiné zdroje než učebnici? Pokud ano, zatrhněte které:

a, ne, nepoužívám jiné zdroje

b, ano: jiné učebnice

internet

noviny, časopisy

jiné,

uveďte.....

7. Kterým z následujících suprasegmentálních jevů přikládáte ve výuce němčiny Vy osobně největší důležitost (i více možných odpovědí):

a, slovní přízvuk

b, větná melodie

c, větný přízvuk

d, rytmus

8. Se kterým z těchto jevů mají žáci při nácviku největší problémy (i více možných odpovědí):

a, slovní přízvuk

b, větná melodie

c, rytmus

d, větný přízvuk

9. Snažíte se opravovat chyby při výslovnosti jednotlivých jevů, např. slovní přízvuk?

a, ano

b, ne, opravuji pouze chyby týkající se výslovnosti jednotlivých hlásek

c, nepovažuji to za nutné

10. Spojujete nácvik jednotlivých jevů i s použitím pohybů, např. tleskání, vyťukávání apod.?

a, většinou ano

b, ne

11. Zohledňujete suprasegmentální jevy i při ústním zkoušení, např. správné umístění přízvuku?

a, ano

b, ne

12. Jak často začleňujete do výuky tzv. fonetickou rozcvičku pro nácvik suprasegmentálních jevů?

a, 1krát týdně

b, 1krát za 14 dní

c, jednou za měsíc

d, méně často

e, nikdy

13. Řekl/la byste, že učebnice, kterou právě používáte, je z hlediska osvojování suprasegmentálních jevů:

a, na výborné úrovni

b, na dobré úrovni

c, na dostačující úrovni

d, na nedostačující úrovni

14. Považujete osvojování suprasegmentální roviny německého jazyka ve srovnání s ostatními složkami procesu osvojování němčiny za důležitou?

a, velmi důležitá

b, průměrně důležitá

c, méně důležitá

d, není nutná

Příloha č. 2

NIEBISCH, D., aj. *Schritte international 1. Kursbuch + Arbeitsbuch*. Ismaning: Hueber Verlag, 2006. ISBN 978-3-19-001851-2.

Ich heiße Timo.

B

1

Phonetik

5

Hören Sie und sprechen Sie nach.

Achten Sie auf die Betonung / und die Satzmelodie ↘ ↗.

- a
- Entschuldigung. ↘ Wie heißen Sie? ↘
  - Ich heiße Eva Baumann. ↘ Und wie heißen Sie? ↗
  - Ich heiße Angelika Moser. ↘
- b
- ▲ Entschuldigung. ↘ Wer sind Sie? ↘
  - Ich bin Anna Lienert. ↘
  - ▲ Guten Abend, Frau Lienert. ↘

Phonetik

6

Hören Sie und markieren Sie die Betonung / und die Satzmelodie ↘ ↗.

- Guten Tag. ↘ Ich bin Marietta. ■
- Entschuldigung. ■ Wie heißen Sie? ■
- Marietta Adler. ■
- Herzlich willkommen, Marietta. ■

Phonetik

Hören Sie noch einmal und sprechen Sie nach.

7

Was sagen die Personen?

Ich bin Andrea Weber. ● Ich heiße Petra Kaiser. ● Herr Wiese, das ist meine Kollegin Frau Weiß. ● Und wie heißen Sie? ● Entschuldigung, wie heißen Sie? ● Guten Abend, Frau Weiß.

- a
- ◆ Ich bin Andrea Weber. ....
  - .....
  - .....

- b
- ▲ Ich heiße Akello Keki.
  - .....
  - ▲ Akello Keki.
  - Ah ja.

- c
- .....
  - .....
  - ▲ .....
  - Guten Abend.

Wie geht's? – Danke, sehr gut.

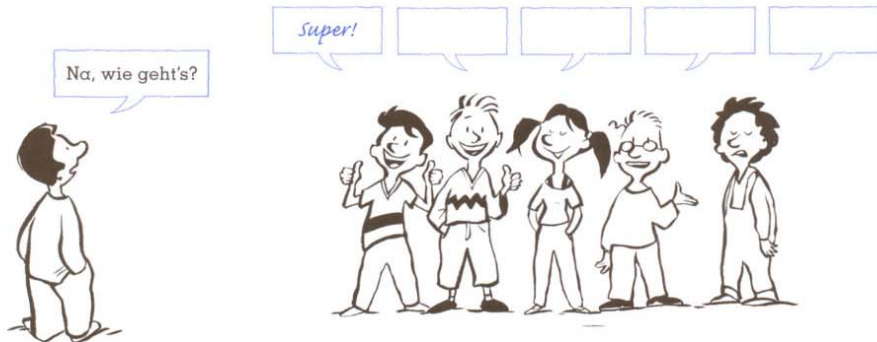
A2 Phonetik
CD3 08

1 Hören Sie. Markieren Sie die Betonung /. Sprechen Sie nach.

Wie geht es Ihnen? ↘   Danke, gut. ↘   Und Ihnen? ↗
 Wie geht es dir? ↘   Gut, danke. ↘   Und dir? ↗
 Hallo, Tina. ↘   Wie geht's ↘?   Ach, es geht! ↘   Und dir? ↗

A2 2

Wie geht's? Ergänzen Sie.

A2 3

Ergänzen Sie.

Wie geht es dir? • Wie geht es Ihnen? • Und dir? • Und Ihnen?
 Es geht. • Auch gut, danke.

a • Guten Tag, Frau Jablonski. <i>Wie geht es Ihnen?</i>..... ■ Danke, gut. .... •	b • Hallo, Tobias. ■ Hallo, Tanja. .... • Super! ..... ■ .....

A2 4

Schreiben Sie Gespräche.

a ▲ <i>Hallo, Jana... Wie</i>..... • ..... ▲	b ■ <i>Guten Tag,</i>..... ◆ ..... ■ .....

12

Hören Sie und sprechen Sie nach. Klatschen Sie den Rhythmus.

Das ist meine Frau. • Sie heißt Anna. • Das ist mein Bruder. • Das sind meine Kinder.
Das ist mein Sohn. • Er heißt Tom. • Das ist meine Tochter. • Sie heißt Katharina.

13

Wer ist das? Markieren Sie mit Pfeilen.

Das ist Anton. Er wohnt in München.
Antons Freundin heißt Corinna. Sie kommt aus Wien.
Jetzt wohnt sie in München.
Und das ist Antons Freund Timo. Er kommt aus Finnland.
Jetzt lebt er in Deutschland.
Timos Eltern leben in Finnland. Sie wohnen in Rovaniemi.

Ergänzen Sie: sie - er

Anton → .....er.....
Corinna → .....
Timo → .....
Eltern → .....

14

Ergänzen Sie.

Ich heiße Tanja, ...ich..... lebe in Deutschland, ... wohne in Bremen.
Mein Bruder heißt Florian, ... lebt in England, ... studiert in London.
Meine Schwester heißt Martina, ... lebt in Frankreich, ... wohnt in Marseille.
Meine Eltern leben in der Schweiz, ... wohnen in Genf.
Ja, das ist meine Familie, ... ist international.

15

Schreiben Sie den Text mit er - sie - sie.

Das ist Semra. Semra kommt aus der Türkei. Und das ist Markus. Markus kommt aus Österreich. Semra und Markus leben in Deutschland. Semra und Markus studieren jetzt in Berlin. Semras Eltern leben auch in Deutschland. Semras Eltern wohnen in Frankfurt.

Das ist Semra. Sie.....
.....
Und das ist Markus.....
.....
Semra und Markus.....
.....
.....
Semras Eltern.....
.....
.....

Příloha č. 3

MÜLLER, M., aj. *Optimal A1. Lehrbuch: Lehrwerk für Deutsch als Fremdsprache*. Berlin: Langenscheidt, 2004. ISBN 3-468-47001-0.

8

Aussprache

Konsonanten: b-p, d-t, g-k

[b] — haben, B ad	[d] — dan k e	[g] — gu t
[p] — Plan, Tepp ic h, gel b , (du) bleib st	[t] — Tisch, Toilet t e, Stad t , Theat e r, und	[k] — prakt is ch, eck ig , Tag, (du) frag st

Sie lesen/schreiben b, d, g:

gel**b**, und, Tag
bleib**st**, frag**st**

Sie hören/sprechen [p,t,k]:

gel[p], un[t], Ta[k]
blei[p]st, fra[k]st

Bilder – Bild
Dialoge – Dialog

Länder – Land
Verben – Verb

Tage – Tag
bleiben – du bleibst

fragen – er fragt
schreiben – du schreibst

[b] [p] Das Wappentier von **B**ern ist der **B**är. Und was ist das Wappentier von **B**erlin?

[d] [t] Die Wände **s**ind gel**b**, der Boden ist blau und rot. Ziemlich bunt – **d**as gefällt mir!

[g] [k] Keine Menschen – nur Häuser. Sie sind bla**u**grün und stehen sch**r**äg auf dem H**ü**gel.

Wortakzent: Komposita

Bücher und Regal:

• • • • •

Bücherregal

• • • • •

Stadt und Zentrum:

• • • • •

Stad**z**entrum

• • • • •

Kinder und Zimmer:

• • • • •

Kinder**z**immer

• • • • •

Der Wortakzent bei Komposita ist auf dem ersten Wortteil.

Turm**w**ohnung • Kinder**z**immer • Wohn**b**lock • Stad**z**entrum • Stra**ß**enbahn

Stad**t**mens**ch** • Stad**t**rand • Wohn**z**immer • Sch**r**eibt**i**sch • Bäre**n**graben • Büch**e**rregal

<p>A</p> <p>• • •</p>	<p>B</p> <p>Turmwohnung</p> <p>• • •</p>
------------------------------	--

Schwierige Wörter aussprechen

Stad t rand ↗	am Stad t rand ↗	Wohnst du am Stad t rand? ↗
Turm w ohnung ↘	eine Turm w ohnung ↘	Herr Probst hatte eine Turm w ohnung. ↘
Kinder z immer ↘	das Kinder z immer ↘	Und das ist das Kinder z immer. ↘

Přiloha č. 4

FUNK, H.; KUHN, CH. a DEMME, S. *Studio d A1. Kurs- und Übungsbuch.* Berlin: Cornelsen, 2005. ISBN 3-464-20707-2.

3 Possessivartikel im Nominativ

1 Meine Bücher – deine Videos – unsere Wohnung.
Lesen Sie die Dialoge und sammeln Sie die Possessivartikel in Aufgabe 1.1 und Aufgabe 2.2 und ergänzen Sie die Tabelle.

Grammatik	Personalpronomen	Possessivartikel Singular			Plural
		der Balkon	das Zimmer	die Küche	
	ich	<i>mein</i>	.....	.....	.....
	du	.....	<i>dein</i>	.....	<i>deine</i>
	er	.....	.....	<i>seine</i>	.....
	es	<i>sein</i>	.....	.....	.....
	sie	.....	.....	.....	<i>ihre</i>
	wir	.....	.....	<i>unsere</i>	.....
	ihr	<i>euer</i>	.....	<i>eure</i>	.....
	sie	<i>ihr</i>	.....	.....	.....
	Sie	<i>Ihr</i>	.....	<i>Ihre</i>	.....

Einheit 4

61

einundsechzig

2 Hören Sie die Dialoge. Markieren Sie die Kontrastakzente.

- Ist das 'dein Auto? ♦ Ja, das ist mein Auto.
- Ist das dein Heft? ♦ Nein, das ist das Heft von Hassan, das ist sein Heft.
♦ Nein, das ist das Heft von Fatma, das ist ihr Heft.

3 Ist das dein ...? Fragen und antworten Sie. Achten Sie auf die Kontrastakzente.

- Ist das dein Wörterbuch? ♦ Ja, das ist mein ...
♦ Nein, das ist das Wörterbuch von ...
- Ist das deine CD / dein Kuli / ...? ♦ Ja, ...
♦ Nein, ...

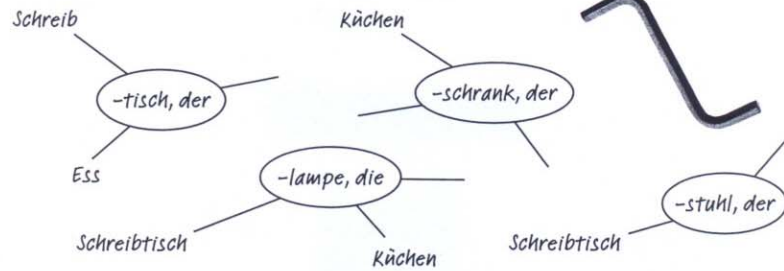
5 Wörter bauen

1 Komposita

a) Der, das, die? Ergänzen Sie. Die Artikel finden Sie in der Wörterliste.

..... Küchentisch ..... Schreibtischlampe ..... Bücherregal

b) Möbel zu Hause. Finden Sie mehr Beispiele.

c) Wie ist die Regel?

die Bücher   das Regal
                   das Bücherregal

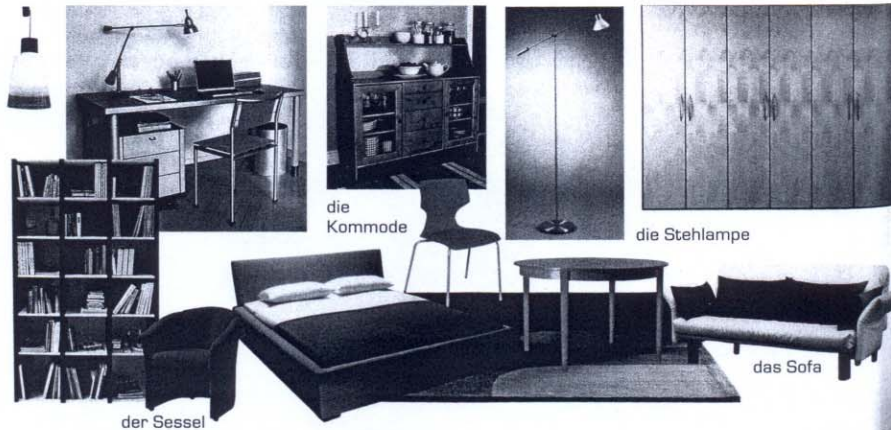
Regel Ein Bücherregal ist ein Regal. Regal ist das Grundwort. Das Grundwort bestimmt den .....

2 Hören Sie die Wörter. Markieren Sie den Wortakzent. Wie ist die Regel?

1. Schreibtisch   3. Bücherregal   5. Küchenschrank
 2. Esstisch   4. Küchenlampe   6. Bürostuhl

Regel Die Betonung ist immer auf dem ■ ersten / ■ zweiten Wort.

3 Wo stehen die Möbel? Ordnen Sie zu. Es gibt mehrere Möglichkeiten.

das Wohnzimmer	die Küche	das Arbeitszimmer	das Schlafzimmer
<i>das Sofa</i>	.....	.....	.....

2 Tagesablauf und Termine

1 Tagesabläufe. Arbeiten Sie zu zweit. Fragen und antworten Sie.

ü4

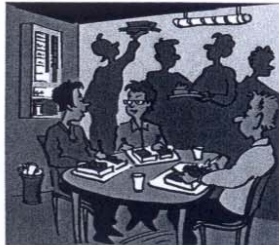
aufstehen

frühstücken

arbeiten

essen

ausgehen

schlafen gehen

1. Wann stehst du am Sonntag auf?
2. Und wann stehst du am Montag auf?
3. Wann frühstückst du?
4. Wann machst du Mittagspause?
5. Bis wann arbeitest du?
6. Wann gehst du aus?
7. Wann isst du abends?
8. Wann gehst du schlafen?
9. ...

Um neun.

Bis um sechs.

2 Hören Sie die Fragen. Markieren Sie die Melodie und sprechen Sie nach.

1. Wann stehst du am Sonntag auf?
2. Von wann bis wann arbeitest du?
3. Wann machst du Mittagspause?
4. Wann gehst du schlafen?

3 „Sprachschatten“. Ihr Partner erzählt – spielen Sie Echo.

- Morgens stehe ich um sechs auf.   ◆ Aha, du stehst um sechs auf.
- Ich arbeite von neun bis fünf.   ◆ Ach so, du arbeitest von neun bis fünf.
- Am Samstag muss ich arbeiten.   ◆ Hmm, du musst am Samstag arbeiten.
- ...

Příloha č. 5

DALLAPIAZZA, R.M., aj. *Tangram aktuell 1, Lektion 1-4. Kursbuch+Arbeitsbuch.* Ismaning: Hueber Verlag, 2004. ISBN 3-19-001801-4.

LEKTION 1

Der Ton macht die Musik

Der "Tag, wie geht's"-Rap

1 Tag.
Guten Tag!
Wie geht's?
Wie geht es Ihnen?
Auch gut, danke. Danke, gut.
Auch gut, danke. Danke, gut.
Auch gut, danke. Danke, gut.
Na ja, es geht.

2 Guten Tag!
Wie heißt du?
Wie ist Ihr Name?
Yota?
Ich heiße Miller.
Nein, Miller ist mein Name. Miller!
Nein, Miller ist mein Name. Miller!
Nein, Miller ist mein Name.
Genau!

3 Hallo!
Aus Australien.
Aus Australien! Und du?
Woher kommst denn du?
Japan?
Du kommst, du kommst ...
... aus Australien. – Du kommst, du kommst ...

Tag?
Oh, „Tag“! Guten Tag!
Wie geht's? Wie geht's?
Ah ..., „Wie geht es Ihnen?“ –
Gut, danke, gut. Und Ihnen?
Wie geht es Ihnen?
Sehr gut?

Tag.
Heißt du?
Ah ..., ich heiße Yota.
Yota ist mein Name. Und Sie?
Wie heißen Sie?
Muller?
Meller?
Müller?
Miller?
Hallo!
Woher kommst du?
Aus Aus... wie?
Ich?
Aus Japan.
Ja, Japan!
... aus Japan. – Du kommst, du kommst ...

Hören und sprechen Sie mit der Cassette.
Wählen Sie eine Strophe oder den Refrain und üben Sie zu zweit.

ELF 2

Schreiben Sie bitte.

Herr Calvino kommt aus Italien. Er ist Fahrer von Beruf.

Frau Hahn

Ich heiße

Ich komme aus

Ich bin

von Beruf.

KURSBUCH
C 8-C 10

Markieren Sie die Verben und antworten Sie.

- Wie heißt du? _____
- Sind Sie Herr Spät? *Nein, mein Name ist* _____
- Woher kommst du? _____
- Kommen Sie aus Kanada? _____
- Was sind Sie von Beruf? _____
- Bist du Pilot von Beruf? _____

Ja/Nein-Frage: Das _____ steht auf Position 1.
W-Frage: _____

8
14

Was hören Sie: ↗ oder ↘? Ergänzen Sie ↗ oder ↘.

1 Wie ist Ihr Name? ↘	7 Woher kommen Sie? ■
2 Ich heiße Sandra Bauer. ■	8 Kommen Sie aus Brasilien? ■
3 Sind Sie Frau Beckmann? ■	9 Was sind Sie von Beruf? ■
4 Nein, mein Name ist Bauer. ■	10 Sind Sie Ingenieurin? ■
5 Wie heißt du? ■	11 Wie geht es Ihnen? ■
6 Sandra. Und du? ■	12 Danke, gut. Und Ihnen? ■

W-Fragen und Aussagen: _____
Ja/Nein-Fragen und Rückfragen („Und du?“ „Und Ihnen?“ „Wie bitte?“): _____

KURSBUCH
C 11

Suchen Sie die Wörter in der Wortliste im Anhang und ergänzen Sie.

	Singular	Plural
Adresse	<u>die Adresse</u>	<u>die Adressen</u>
Liste	_____	_____
Wohnung	_____	_____
Übung	_____	_____
Problem	_____	_____
Verein	_____	_____
Kind	_____	_____
Bild	_____	_____
Würstchen	_____	_____
Sessel	_____	_____
Zettel	_____	_____

A 8
1/19

Wo ist der Satzakzent? Hören und markieren Sie.

1 ☒ Wie <u>heißt</u> du?	6 ☐ Bitte <u>langsam</u> .
☐ Wie heißt <u>du</u> ?	☐ Bitte <u>langsam</u> .
2 ☐ <u>Wie</u> heißen Sie?	7 ☐ <u>Wie</u> bitte?
☐ Wie <u>heißen</u> Sie?	☐ Wie <u>bitte</u> ?
3 ☐ Wie ist Ihre <u>Telefonnummer</u> ?	8 ☐ <u>Buchstabieren</u> Sie bitte.
☐ Wie ist Ihre <u>Telefon</u> nummer?	☐ <u>Buchstabieren</u> Sie bitte.
4 ☐ Wie ist deine <u>Adresse</u> ?	9 ☐ Barbosa – wie <u>schreibt</u> man das?
☐ Wie ist deine <u>Ad</u> resse?	☐ Barbosa – wie schreibt man <u>das</u> ?
5 ☐ Bitte <u>noch</u> einmal.	
☐ Bitte noch <u>einmal</u> .	

A 6-7

B

Ein Visum für Deutschland

B 1

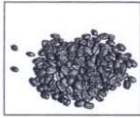

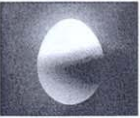
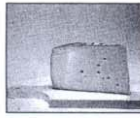
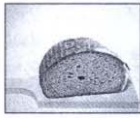

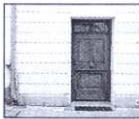

Lesen Sie das Formular auf S. 19: Was passt? Markieren Sie bitte.

Frage	Nr.	Frage	Nr.
Wie heißen Sie?	☐	Was sind Sie von Beruf?	☐
Haben Sie noch andere Namen?	☐	Wann und wo sind Sie geboren?	☐
Wie ist Ihr Vorname?	<u>3</u>	Wie ist Ihre Adresse?	☐
Welche Staatsangehörigkeit haben Sie?	☐	Sind Sie verheiratet?	☐

Schreiben Sie die Antworten in das Formular.

F 2

Wie heißen die Wörter? Ergänzen Sie.

- 1 die Wörter + das = das Wörterbuch
- 2 der + die Maschine = _____
- 3 die Möbel + das = _____
- 4 das + die Suppe = _____
- 5 die Zigaretten + die = _____
- 6 die Überraschung + s + das = _____
- 7 der + das = _____
- 8 die Butter + die = _____
- 9 das Haus + die = _____
- 10 der Wein + das = _____
- 11 das + die Stangen = _____
- 12 die Küche + n + der = _____

Hören Sie, vergleichen Sie und markieren Sie den Wortakzent.

Bei Komposita hat fast immer das erste Wort den Wortakzent.
 letzte

F 3

Suchen Sie weitere Komposita in den Lektionen 1-3.

das Bauernbrot, die Telefonnummer, die Wortliste, ...

